

II RIIGIKOGU

10. istungjärk. **Protokoll nr. 313 (11).**

1926. a.

**II Riigikogu koosolek 26. jaanuaril 1926. a.
kell 5 p. 1.**

Kokku on tulnud 88 Riigikogu liiget.

Valitsuse looshis: Riigivanem **J. Teemant**, siseminister **K. Einbund**, välisminister **A. Piip**, sõjaminister **J. Soots**, haridusminister **J. Lattik**, töö-hoolekandeminister **Chr. Kaarna**, kaubandus-tööstusminister **E. Veberman**, kohtuminister **T. Kalbus**.

P ä e v a k o r d:

1. Vabriku- ja käsitööstusseaduse § 187. täiendamise seadus — II lugemisel.
2. Maakorralduse seadus — II lugemisel.
3. Kartulite veo kontrolli seadus — III lugemisel.
4. Tolli-põhitariifide muutmise seadus — III lugemisel.
5. Tsiiviilkohtupidamise seaduse muutmise seadus kohtuotsuste täitmise asjus — III lugemisel.
6. Petserimaal ja Narva-tagusel maalal valla vaestelastekohtute asutamise seadus — III lugemisel.
7. Sõjaministeeriumile laske- ja laagripilatsi asutamiseks Petseri maakonnas tarviliikkude maa-alade sundvõõrandamise seadus — III lugemisel.
8. Falckspargi Tallinna linnale üleandmise seadus — III lugemisel.
9. Perekonnanimede võtmise seadus — III lugemisel.
10. Kogukonna- asutuste- ja erarendimaa- de korraldusseadus — II lugemisel.
11. Üüriseaduse muutmise ja ärakaotamise seadus — II lugemisel.
12. Riigi asutustes ja ettevõtetes töötavate tööliste pensioniseadus — II lugemisel.
13. Eesti maapanga põhikiri — II lugemisel.
14. Riigi majapidamise aruande komisjoni esitis riigikontrolööri protesti kohta Lelle-Papiniidu kitsarööpalise raudtee ehitamise asjas.
15. Maakonnanõukogude valimise seaduse täiendamise seadus — üldkomisjoni ettepanek.

16. Tolliseadustiku muutmise seadus — rahaasjanduse komisjoni ettepanek.

17. Vene-Nõukogude vägede poolt tehtud sõjakahjude ja rekvisitsioonide tasumise seadus — rahaasjanduse komisjoni ettepanek.

18. Vangistuse seaduse muutmise ja sunnitööle ning asumisele saatmise seaduse kaotamise seadus — üldkomisjoni ettepanek.

19. Ühingute ja nende liitude seadus — üldkomisjoni ettepanek.

20. Ühingute, seltside, ühisuste ja nende liitude registreerimise seadus — üldkomisjoni ettepanek.

21. Kooperatiiv-ühisuste ja nende liitude seaduse muutmise seadus — üldkomisjoni ettepanek.

22. Mõnede seltside, ühisuste ja nende liitude likvideerimise seadus — üldkomisjoni ettepanek.

23. Riigi turbatööstuse põhimäärused — II lugemisel.

Koosolekut juhatab abiesimees **A. Jürman**.

Sekretäri kohal sekretäär **J. Holberg**, pärast abisekretäär **J. Piiskar**.

Koosolek algab kell 5.15 min.

I. Päevakorra Juhataja **A. Jürman**: Avan Riigikogu koosoleku. Päevakorra kohta on järgmised täiendused: rkl. Krass'i poolt: Teen ettepaneku — võtta päevakorda esimeseks punktiks komisjonide täiendavad valimised. Siis on rkl. Kärner'i poolt ettepanek — võtta päevakorda teiseks punktiks amnestiaseadus — Eesti sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühma ettepanek — käigu andmiseks.

M. Martinson (põl): Ma teen ettepaneku — päevakorda võtta põllumajanduseseituse korraldamise seadus ja põllumajanduseseituse elluviimise seadus, võttes neid päevakorra kolmandaks punktiks amnestiaseaduse järele.

Juhataja **A. Jürman**: Rkl. Martinson'i poolt on ettepanek, päevakorra kolman-

daks punktiks võtta põllumajandusesituse korraldamise seadus — põllumeestekogude Riigikogu rühma ettepanek, ja neljandaks punktiks — põllumajandusesituse elluviimise seadus — põllumeestekogude Riigikogu rühma ettepanek. Rohkem ettepanekuid päevakorra kohta ei ole, siis asun hääletamisele. Kõige esmalt tuleb hääletamisele ettepanek — võtta päevakorra esimeseks punktiks komisjonide täiendavad valimised. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud.

Teiseks tuleb hääletamisele ettepanek — võtta päevakorra teiseks punktiks amnestiasaadus käiguandmiseks. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud.

Hääletamisele tuleb kolmas ettepanek — võtta päevakorra kolmandaks punktiks põllumajandusesituse korraldamise seadus ja päevakorra neljandaks punktiks põllumajandusesituse elluviimise seadus. Need on kaks käsi-käes käivat seadust, nii et ma panen nad korraga hääletamisele, kui selle vastu ei vaielda. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud.

Seega on päevakord kindlaks määratud.

2. Komisjonide täiendavad valimised.

Rkl. Köster'i poolt on tulnud ettepanek: „Asunikkude, riigirentnikkude ja väikepõllupidajate rühma nimel teen ettepaneku, valida üldkomisjononi rkl. R. Penno asemele A. Porman“ ja teiseks: „Asunikkude, riigirentnikkude ja väikepõllupidajate rühma nimel teen ettepaneku, valida rahaasjanduse komisjoni rkl. O. Köster'i asemel rkl. J. Krass“. Rohkem ettepanekuid päevakorra esimese punkti kohta ei ole. Kui selle vastu ei vaielda, siis panen need ettepanekud korraga hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanekud kandidaadid vastavatesse komisjonidesse valitud.

3. Sõnavõtmised faktiliseks märkuseks ja isiklikus asjas.

Sõna on rkl. Tõnisson'il faktiliseks märkuseks.

J. Tõnisson (rhv): Eelarve arutamisel tähendasin rkl. Hünerson'i korduvate minu vastu sihitud mõnitavate ja haavavate vahelhüüete puhul, et mina omal ajal ei oleks hakanud tema õppimist aineliselt toetama, kui mina oleksin võinud ette arvata, et tema nõnda areneks. Selle peale on rkl. Hünerson minu äraolekul Riigikogu kõne-

toolilt seletanud, nagu ei oleks tema õppimisel minult ainelist toetust saanud, peale oma palga toimetuses töötamise eest.

Sel puhul olgu tähendatud, et omal ajal, kui dr. Al. Eisenschmidt tahtis minule neid summasid tagasi maksta, mis tema minult oma edasiõppimise toetamiseks oli saanud, leppisime meie omavahel kokku, et tema, Eisenschmidt, maksab need summad edasi J. Hünersoni'le, kes sel ajal väljamaal edasi õppis.

Pärastpoole esitati minule tõendused, et härra Hünerson oli need summad saanud.—

Kui mina riigi eelarve arutamisel rkl. Martinson'i haavava vahelhüüde peale vastates selle peale tähendasin, kuidas härra Martinson mitte ikka niisuurt südikust üles ei ole näidanud, vaid 1918. a. enamlaste pealetungimise ajal Viljandi miilitsaüleva kohalt väga rutuliselt ära läinud, nii et tema asemele pidi H. Sumberg miilitsaüleva kohale tulema, siis seletas härra Martinson Riigikogu kõnetoolilt, nagu oleks tema, Martinson, oma koha koolivenna poolest Herman Sumberg'ile jätnud viimase isikliku palve peale, et temale sõjateenistuse asjus vastu tulla jne.

Selle peale pöörasin Herman Sumberg'i poole ligemate andmete saamiseks ja kuulsin nüüd, et see on täielik väljamoeldus, nagu oleks härra Sumberg käinud härra Martinson'ilt Viljandi miilitsaüleva kohta või midagi muud mangumas. Pealegi ei oleks Herman Sumberg'il mingit põhjust olnud sõjateenistusest vabanemiseks härra Martinson'i kaasabi nõutama minna. Sest Lõuna-Eesti toitlusvoliniku Kriisa abilisenä oli Herman Sumberg juba iseenesest väeteanistusest vabastatud.

Asja kohta kirjutab Herman Sumberg muuhulgas järgmist: „Tartu vallutamise järele enamlaste poolt 1918. a. lõpul Tartust Viljandisse põgenedes peatasin seal mõned päevad. Kui ma ei eksi, siis oli see vist 1. või 2. jaanuaril 1919. a., kui läksin sellekordse Viljandi maakonna komandandi härra Vares'e juurde, et luba saada edasisõiduks Tallinna. Härra Vares ütles minule, et 2-se diivisi ülem härra Puskar mind enese juurde kutsuvat Viljandi linna politseiülema koha pärast, sest sennine politseiülem härra Martinson olla ära kokkunud ja ei suutvat tarvilikke korraldusi teha. (Naer paremal pool. Vahelhüüe pahe-malt poolt: Kas kuuletel!) Härra Puskar'i juurde ilmudes teatas viimane, et tema mind Viljandi linna politseiülemaks on määranud, kuna härra Martinson ära olla hirmunud ja ennast vabastada palunud. (Hulgalsed vahelhüüded paremal poolt. M. Martinson, põl: Kes mind ära hirmutas?)

Nimelt oli sel ajal üldine pilt väga segane ja kindlusetu. See oli härra Martinson'i ära hirmutanud.

Diviisiülema käsul ja Viljandi linnavalitsuse nõusolekul võtsin miilitsa juhtimise härra Martinson'ilt viibimata üle, ja tema sai vabaks.

Nägin seda härrat seekord ja jäi mulje, et ta täis häälega enam rääkida ei julgenud.“ (V a h e l h ü d e d p a r e m a l t p o o l t. M. Martinson, põl: See on juba haavav. — J. Hünerson, põl: Kehkenpüks!)

Sel puhul on üks ametlikkudest isikutest Viljandis härra Sumberg'ile sennise miilitsaülema Martinson'i kohta iseloomustavalt tähendanud, kuidas tema ei ole saanud oma kohale jääda: tal om — „kõtt valla!“ (V a h e l h ü d e d. Naer. M. Martinson, põl: Härra Tõnisson, Teie ei osanud minu faktilist märkust õieti tarvitada. — Mära.)

Juhataja A. Jürman: Palun rahu. Palun ebakohaseid ütelsi Riigikogu liikmete kohta mitte tarvitada. Sõna on isiklikus asjas rkl. Hünerson'il.

J. Hünerson (põl): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Härra Tõnisson on oma väidete kinnituseks, nagu oleks tema mind õppimisel kuidagi toetanud, jällegi uusi asju ette toonud, millest pean tähendama, et minul neist niisama vähe aimu on, nagu tema teistest tõendustest, mida tema siin on ette toonud. Kahju, et dr. Eisenschmidt enam elavate hulgas ei viibi, mille tõttu minul võimalik ei ole kindlast allikast saadavaid tõendusi ette tuua. Pean aga siiski ütleva, et mina oma elu sees härra Eisenschmidt'ilt mingisugust toetust ei ole saanud ja võin ka veel öelda, et mitte härra Tõnisson'ilt ega ka kellelki teiselt tema arvel, ega taha seda enne surma saadagi. (J. Tõnisson, rhy: Noh, et Teie enam ei taha, seda usun, agasiis võtsite.)

Juhataja A. Jürman: Isiklikus asjus on sõna rkl. Martinson'il.

M. Martinson (põl): Nagu mina härra Tõnisson'i sõnast aru sain, ei käsitanud tema minu eelmisel koosolekul ettekantud õiendust õieti, sest stenogrammis on mõte sootu teine. Kui härra Tõnisson'i tänane õiendus stenogrammidest ilmub, siis tahan seda asjaolu selgemini konstateerida. Ühte aga võin öelda. Härra Sumberg tuli Viljandi politseisse ja palus sõiduluba Tallinna sõiduks, kuid et keegi teine temale sõiduluba Tallinna ei võinud anda kui tolleaegne miilitsaülem, siis pööras ka tema

minu poole ja palus mind anda temale sõiduluba Tallinna sõiduks. Et ta mingisugust seljatagust kohta oleks otsinud, nagu härra Tõnisson oma kõnes välja paista laskis, seda ei ole mina kunagi öelnud. Mina ainult kordasin neid sõnu, mis meie nelja silma all kahekesi rääkisime, ja nimelt seda, et härra Sumberg tahtis enne sõjaväeteenistusse minemist heameelega Tallinnasse sõita. Muidugi tunnistajaid minul selles asjas ei ole, aga kui ta aumees on, siis ei aja ta neid nelja silma all räägitud sõnu tagasi. Edasi võin tõendada, et temale siis tähendasin, et mina miilitsaülema kohalt lahkuda soovisin. Et mina sellelt kohalt juba ennem lahkuda soovisin, seda võib tõendada tolleaegne Viljandi linnapea härra Talts, kellele mina mitu korda sellest rääkisin. (V a h e l h ü d e d.) Teie, härra Tõnisson, võtke pärast sõna ja seletage edasi, aga nüüd tahaksin mina rääkida. Nii siis tegin härra Sumberg'ile ettepaneku, et tema tuleks minu asemele miilitsaülemaks. Härra Sumberg oli sellega nõus. Kas temal sellest kellegagi varemini juttu oli, ei puutu minusse ja seda teab härra Puskar, kes nüühaasti mind kui ka härra Sumberg'i tunneb. Nii ei ole mina kunagi öelnud, et härra Sumberg'i Viljandi linna miilitsaülema kohale asumine kuidagi seljataguse koha otsimisega ühenduses on. Mina ei saa aru, miks härra Tõnisson selle üle nii ärritatud on ja juba läinud koosolekul nii ägedaid ütelsi minu aadressil tegi. Miks härra Tõnisson, nii suure minevikuga inimene, sarnaseid ütelsi tarvitas, on minule arusaamatu, samuti, arvan mina, arusaamatu ka teistele Riigikogu liikmetele.

4. Amnestia-seadus — Eesti sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühma ettepanek.

A. Kärner (stp): Teen ettepaneku, anda amnestiasaadus üldkommisjoni.

Juhataja A. Jürman: (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on rkl. Kärner'i ettepanek vastu võetud.

5. Põllumajandusesituse korraldamise seadus — põllumeestekogude Riigikogu rühma ettepanek.

J. Hünerson (põl): Vabariigi Valitsus oma deklaratsioonis avaldas nõusolekut, et tema tahaks avalikõiguslikke põllumajandusesitusi teostama hakata. Kuna Vabariigi Valitsus alles lühikest aega ametis ja nähtavasti ei ole suutnud omalt poolt vastavat ettepanekut teha, ja et põllumeestekogude rühm selle küsimusega juba enne tegemist teinud, siis on põllumeeste rühma poolt sellekohane seaduseelnõu välja

töötatud ja Riigikogule esitatud. Teen ettepaneku, seaduseelnõu ühes järgmise punkti all oleva seaduseelnõuga, see on põllumajandus-eesituse elluviimise seaduseelnõuga anda üldkommisjoni läbivaatamiseks, et võimalik oleks veel sellel Riigikogul seda küsimust lõpule viia.

Juhataja A. Jürman: Rkl. Hünerson'i poolt on ettepanek — anda põllumajandus-eesituse korraldamise seadus üldkommisjoni. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud.

6. Põllumajandus-eesituse elluviimise seadus — põllumeestekogude Riigikogu rühma ettepanek. Rkl. Hünerson'i poolt on ettepanek — anda põllumajandus-eesituse elluviimise seadus üldkommisjoni. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud.

7. Vabriku- ja käsitööstusseaduse § 187. täiendamise seadus — II lugemisel. Rahaasjanduse komisjoni aruandja **E. Masik** kannab ette ja eraldi hääletamisel võetakse vastu nähtava enamusega seaduseelnõu pealkiri ja tekst.

Vabriku- ja käsitööstusseaduse § 187. täiendamise seadus.

Vabriku- ja käsitööstusseaduse (sead. kogu XI k. 2. j., 1913. a. väljaanne.) § 187. täiendada järgmiselt:

Märkus 4. Kindlates metallnõudes, mis maa sisse paigutatud, nii et nende peal vähemalt ühe meetri paksune muldakord lasub, lubatakse hoida kunni 200.000 liitrit esimese klassi (vabriku- ja käsitööstusseaduse § 165) ja kunni 20.000 liitrit teise klassi aineid; sarnaste ladude kohta pole maksivad vabriku- ja käsitööstusseaduse §§ 122. ja 190. nõuded.

8. Maakorralduse seadus — II lugemisel. Maakommisjoni aruandja **O. Liigand:** Riigikogu otsusega 14. jaanuarist käesoleval aastal anti maakorralduse seaduse teisel lugemisel selle seaduse § 6. maakommisjoni uuesti läbivaatamiseks ühes rkl-te Kärner'i ja Teetsov'i parandus-ettepanekutega, mis maakorraldustööde juures võimalduvat maaga

seotud päralduste — hoonete, viljapuude ja metsa — hävitamist tahavad takistada.

Maakommisjoni, küsimust üldiselt kui ka ettepanud parandusi üksikasjaliselt läbi kaaludes, leidis, et kuigi seesuguste väärtuslike päralduste kaitsmine, nagu on hooned, mets ja viljapuud, tarvilik, on siiski väga raske selle otstarbe kättesaamiseks abinõusid kindlaks määrata seaduses niivõrd, kui see maakorralduse läbiviimisele mitte takistuseks ja kahjulik ei ole. Kergem ja otstarbekohasem on seda teha täiendavate korraldavate määrustega ja juhtnõõridega, mille väljaandmiseks Vabariigi Valitsusele ja teatavatel kordadel põllutöeministrile käesoleva seaduse §§ 84., 51. ja 57. järgi õigus on jätud.

Valitsuse või ministri juhtnõõrides või määrustes on kaunis hõlpsasti võimalik mitmesuguseid üksikasju ette näha, kuidas maakorralduse komisjonid teatavatel kordadel talitama peavad, olgu see metsakaitsmise, viljapuuaedade või hoonete alalhoidmise suhtes, kuivõrd see maakorralduse läbiviimisel võimalik. Nii näiteks on teatud kordadel võimalik ära hoida metsatükkide hävitamist neid talu päriskrundist lahku jättes. Mõnel korral ei ole selle hävitamist karta, ega ole tarvis selle ärahoidmiseks üldse mingisuguseid vastuabinõusid käsitada.

Peale selle ei ole osa esitatud parandustest kooskõlas sama seaduse teiste osadega. Nii näiteks rkl. Teetsov'i paranduse p. 2, mis kõneleb sellest, et hooned tulevad endiste omanikude poolt 10 aasta jooksul ära likvideerida, läheb lahku seaduse § 8-das ettenähtud ajanoormidest, mille muutmiseks ettepanekuid ei ole tehtud. Nimelt on § 8-das ette nähtud 6-aastane tähtaeg, kuna aga rkl. Teetsov'i ettepanekus § 6-da juurde on hoonete likvideerimise ajaks ette nähtud 10 aastat. Neid kahte paragrahvi kõrva seades jääb arusaamatuks, kuidas tuleb 10-aastast tähtaega mõista ja kuidas teda tarvitada, kui hoonetealune platsijuba 6 aasta pärast vabaks tegema ja uuele pidajale või omanikule üle andma peab, nagu § 8-das ette nähtud.

Ühtlasi tuleb silmas pidada, et maakorralduse läbiviimisel teatud kahjud paratamatud on.

Kõike seda arvesse võttes jäi maakommisjon § 6. endise redaktsiooni juurde ja toetab tema vastuvõtmist komisjoni poolt varem vastu võetud kujul. Ühtlasi võin juurde tähendada, et ka paranduste tegijad maakommisjoni selle seisukohaga nõusse jäid. Teen ettepaneku, § 6. vastu võtta selles redaktsioonis, nagu ta komisjoni poolt esitati ja siin läinud korral teisel lugemisel ette kanti.

Juhataja A. Jürman: Aruandja poolt on ettepanek, § 6. vastu võtta järgmisel

kujul: „Maakorraldusega seotud maade väärtuse kindlaksmääramine sünnib hindamise teel, kusjuures arvesse võetakse peale maaboniteedi ka tehtud maaparanduse tööd, kuivõrd need maaväärtust tõstnud. Vahetamisele kuuluvatel maadel asuvad päraldused — (hooned, viljapuud, mets jne.) jäävad endistele omanikudele ja hindamisele ei kuulu. Endisel omanikul on õigus 6 aasta jooksul päraldusi likvideerida.“

J. Teetsov (põl): Et maakomisjon otsustas seaduse motiivides ära tähendada § 6. näidatud päralduste likvideerimise korra, ja et seda likvideerimist on parem lahendada tulevikus määruste ja juhtnööride läbi, siis selle tõttu loobun tehtud parandusest ja võtan oma parandus-ettepaneku tagasi.

Juhataja A. Jürman: Komisjoni poolt oli ettepanek tehtud, § 6 sel kujul vastu võtta, nagu ma ta ette kandsin. Asun § 6. hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 6. vastu võetud. Sellega oleks see seaduseelnõu teisel lugemisel lõpulikult läbi.

9. Kartulite veo kontrolli seadus — III lugemisel. Rahaasjanduse komisjoni aruandja **K. Tonkman** kannab ette ja eraldi hääletamisel võetakse vastu nähtava enamusega seaduseelnõu pealkiri ja §§ 1—8.

Kartulite veo kontrolli seadus.

I.

§ 1. Kartulid võib Eestisse vedada ja Eestist välja vedada, kui ka sisemaal transporteerida ainult käesolevas seaduses ettenähtud alustel ja korras.

§ 2. Eestisse võib vedada kartulid, mis põllutöömistri sellekohaste erimääruste nõuetele vastavad ja vabad hädaohtlikkudest taimehaigustest ja kahjuritest ning sisse veetakse mailt, kus viimase kuue aasta jooksul hädaohtlikke taimehaigusi või kahjurid ette ei ole tulnud.

Teaduslikuks otstarbeks võib põllutöömister lubada igasuguseid kartulite proove sisse vedada.

§ 3. Eestist võib välja vedada kartulid, mis põllutöömistri erimääruste nõuete kohaselt väljaveoks kõlblikuks tunnistatud.

Märkus. Põllutöömistri nõusolekul võib kartulid ilma kontrollita välja vedada nendesse maadesse, kus kontrolli ei nõuta.

§ 4. Kartulite sisse- ja väljaveo kontrolli teostab põllutöömisteerium vastavate orgaanide kaudu.

§ 5. Kartulite sisse- ja väljaveo kontrolli teostamise kulude katteks võib võtta sisse- ja väljaveetavate kartulite pealt erimaksu, mille normi kindlaks määrab Vabariigi Valitsus põllutöömistri ettepanekul. Tähendatud erimaks ei või tõusta üle 1% sisse- ja väljaveetavate kartulite hinnast. Kontrolli teostamise kuludest ülejäänud summa kulutatakse kartulite hädaohtlikkude taimehaiguste vastu võitlemiseks ja kartulite kasvatamise edendamiseks.

Kartulite veo kontrolli seaduse põhjal sisetulnud summade tarvitamise eelarve ja aruande vaatab läbi komisjon, mille liikmeks põllutöö- ja rahaministeeriumi esitajad ja esitajad nende põllumajanduslike organisatsioonide poolt, kelle osavõtu komisjoni tööst põllutöömister tarvilikuks tunnustab. Komisjoni poolt läbivaadatud eelarve ja aruande kinnitab põllutöömister.

§ 6. Isikud ja asutused, kes soovivad Eestist kartulid välja vedada, peavad endile sellekohased load võtma. Load annab põllutöömister kokkuleppel kaubandus-tööstusministriga.

§ 7. Kui sisemaal ilmuvad kartulitele hädaohtlikud taimehaigused või kahjurid, siis on põllutöömistril õigus ära keelata kartulite väljavedu haiguste või kahjurite levimise piirkonnast ning sunduslikke määrusi maksmata panna selle piirkonna kartulite kasutamise, hoidmise ja veo kohta, kui ka kahjurite ja haiguste vastu võitlemiseks.

§ 8. Põllutöömistril kokkuleppel kaubandus-tööstusministriga on õigus käesoleva seaduse teostamiseks erimäärusi välja anda.

(Sekretäri kohale asub abisekretäär **J. Piiskar**.)

Aruandja **K. Tonkman** kannab ette ja eraldi hääletamisel võetakse vastu nähtava enamusega §§ 9—12.

II.

§ 9. Ettevõtete juhatajad ja üksikud isikud, kes kartulid sisse või välja veavad ilma käesolevas seaduses ettenähtud kontrollita või kes käesoleva seaduse §§ 2. ja 3. või selle seaduse § 8 põhjal väljaantavate erimääruste vastaselt talitavad, karistatakse rahatraviga kuni 50.000 margani või arestiga kuni 1½ kuuni; peale selle võib kohus süüdlaselt isikutelt kui ka ettevõtetelt, kelle juhatajaks süüdlased isikud olid, ära võtta kontrollmärkide tarvitamise õiguse kuni ühe aastani.

§ 10. Ettevõtete juhatajaid ja üksikuid isikuid, kes sisse- või väljaveoks kõlbulikkude kartulite hulgas esitavad kontrollile teadlikult sisse- või väljaveoks mittekõlbulikke kartulid, või rikuvad § 7. teostamiseks maksmapandud sundmäärusi, karistatakse rahatrahviga kunni 100.000 margani või arestiga kunni 3 kuuni; peale selle võib kohus süüdlastelt isikutelt ja ettevõtetelt, kelle juhatajateks süüdlased isikud olid, ära võtta õiguse kartulid sisse või välja vedada kunni 2 aastani.

§ 11. Selle seaduse §§ 9. ja 10. ettenähtud süüteoed alluvad rahukohtule.

§ 12. Põllutööministril on õigus §§ 9. ja 10. ettenähtud käesoleva seaduse ja erimääruste rikkumise korral ajutiselt kunni kohtuotsuse seadusjõusse astumiseni süüdistatavatelt isikutelt ja ettevõtetelt, kelle juhatajateks süüdistatavad isikud olid, ära võtta kartulite sisse- või väljaveo õiguse.

Juhataja **A. Jürman**: Asun lõpuhääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on seaduseelnõu lõpuhääletamisel vastu võetud.

10. Tolli-põhitariifide muutmise seadus — III lugemisel. Rahaasjanduse komisjoni abimees **J. Zimmerman** kannab ette ja eraldi hääletamisel võetakse vastu nähtava enamusega seaduseelnõu pealkiri, I ja II osa.

Tolli-põhitariifide muutmise seadus.

I.

Kaupade sisseveo ja väljaveo ning tollimaksude määrusega 19. detsembrist 1923. a. („Riigi Teataja“ nr. 4/5 — 1924. a.) maksmapandud tolli-põhitariifide osast I A muudetakse ja määratakse kindlaks allpool tähendatud § 21. punkt 1 järgmiselt:

I. Sisseveotariif.

A. Sisseveoks lubatud kaubad.

Tariifi:		Kauba nimetus	Tollimäärad	
§	Punktid		Alus	Kuldfrangid
21	1-a	lehtedes, vartega ehk ilma	1 kg. netto	3,00
	-b	tubakavarred	„ „	1,50

Märkus: Neis punktides nimetatud kaup lastakse läbi ainult tubakavabrikutele.

II.

Käesolevas seaduses (§ 21 p. 1) ettenähtud sisseveo tollimäärade (I A) suhtes kustutatakse maha ajutised protsentuaalsed kõrgendused, mis määruses 4. juulist 1924. a. olid maksuma pandud („Riigi Teataja“ nr. 90/91 — 1924. a.)

Juhataja **A. Jürman**: Asun lõpuhääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on seaduseelnõu lõpuhääletamisel vastu võetud.

11. Tsiivilkohtupidamise seaduse muutmise seadus kohtuotsuste täitmise asjus — III lugemisel.

Üldkomisjoni aruandja **A. Jõeäär** kannab ette ja eraldi hääletamisel võetakse vastu nähtava enamusega seaduseelnõu pealkiri ja tekst.

Tsiivilkohtupidamise seaduse muutmise seadus kohtuotsuste täitmise asjus.

Tsiivilkohtupidamise seaduse § 161¹⁰ p. 2 ja § 940 kaotavad maksvuse.

Juhataja **A. Jürman**: Asun lõpuhääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on seaduseelnõu lõpuhääletamisel vastu võetud.

12. Petserimaal ja Narva-tagusel maa-alal valla vaestelastekohtute asutamise seadus — III lugemisel.

Üldkomisjoni aruandja **K. Tamme** kannab ette ja eraldi hääletamisel võetakse vastu nähtava enamusega seaduseelnõu pealkiri ja §§ 1—4.

Petserimaal ja Narva-tagusel maa-alal valla vaestelastekohtute asutamise seadus.

§ 1. Vallakohtu seaduse (S. K. XVI k.) esimese raamatu §§ 1—8, 10, 12—23, 25—26, 43—47, 53—63 ja teise raamatu §§ 206—219 ning 242—254, 255 ilma märkuseta, 256—275 pannakse maksuma ka Petserimaal ja Narva-tagusel maa-alal.

§ 2. Kõigil juhtumistel, kus nimetatud seaduse paragrahvides räägitakse Balti eraseadusest ja kohalikkudest talurahvaseadusest, tuleb Petserimaal ja Narva-tagusel maa-alal vastavalt tarvitada seal maksmaid tsiivilseaduse määrusi.

§ 3. Asutused, kelle toimetusel või hoiul on käesoleva seaduse järgi vallakohtutele alluvad asjad, on kohustatud neid üle andma vastavatele vallakohtutele ühe kuu jooksul käesoleva seaduse maksmahakkamisest arvates.

§ 4. Edasikaebe instantsiks vallakohtutele endise ülemtalurahvakohtu asemel on kohalik rahukogu kui teise astme kohus.

Edasikaebust toimetatakse vallakohtu seaduse teise raam. §§ 119., 121., 287.—289. ko ras.

Kassatsiooni instantsiks rahukogu otsuste peale on Riigikohtu tsiviilosakond.

Juhataja **A. Jürman**: Asun lõpuhääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on seaduseelnõu lõpuhääletamisel vastu võetud.

Aruandja puudumise pärast jääb vahele sõjamineisteriumile laagri- ja laskeplatsi asutamiseks Petseri maakonnas tarvilikkude maaalade sundvõõrandamise seadus III lugemisel.

13. Falckspargi Üldkommisjoni Tallinna linna- aruandja J. Voile üleandmise man kannab ette seadus — III ja eraldi hääletamis- lugemisel. misel võetakse vastu

sega seaduseelnõu pealkiri ja tekst.

Falckspargi Tallinna linnale üleandmise seadus.

Endisele Tallinna Toom-Gildele kuuluv „Falckspark“ mis asub Tallinnas, Toompea alevi II hüpoteegi ringkonnas krep. nr. 183 all ja mis seisuste kaotamise seaduse § 5. põhjal töö-hoolekandemisteriumi valitsemisele võetud, antakse ühes krundi ehituste ja päraldustega Tallinna linna omanduseks, kasutamiseks vastavalt kinkija Falck'i kingituslepingus tähendatud soovidele.

Juhataja **A. Jürman**: Asun lõpuhääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on seaduseelnõu lõpuhääletamisel vastu võetud.

Riigikogu asub vahelejäädud päevakorrapunkti arutamisele.

14. Sõjamineisteriumile laske- ja laagriplatsi asutamiseks Petseri Üldkommisjoni aruandja J. Holberg kannab ette ja eraldi hääleta-

maakonnas tarvilikkude maaalade sundvõõrandamise seadus — III lugemisel. misel võetakse vastu nähtava enamusega seaduseelnõu pealkiri ja § 1.

Sõjamineisteriumile laske- ja laagriplatsi asutamiseks Petseri maakonnas tarvilikkude maaalade sundvõõrandamise seadus.

§ 1. Sõjamineisteriumile sundvõõrandatakse kaitseväge laske- ja laagriplatsi asutamiseks 3701,11 hektaari maad ühes kõikide päraldustega, Vabariigi Valitsuse poolt 15. juunil 1925. a. kinnitatud plaani järgi, Petseri maakonnas, Järvesuu, Satserina ja Petseri valdades, maaomanikkudelt ja üksustest, nagu plaanil olevas nimestikus on tähendatud.

Aruandja **J. Holberg** (loeb):

„§ 2. Tasu makstakse maaomanikkudele sundvõõrandatud maade eest riigi poolt sundvõõrandatud kinnisvarade kohta maksvate üldiste seaduste alusel kas rahas ehk antakse asemele, kokkuleppel maaomanikkudega, riigi maad eraomanduseks vastavas väärtuses.

Märkus. Maaomanikul on õigus peale maavõõrandamist kasvavat metsa, mis üle 3 tolli, omale raiuda ja hooneid ära vedada 2 aasta jooksul peale maa üleskirjutamist.“

Pean oma kohuseks Riigikogu liikmete tähelepanu selle peale juhtida, et § 1-sega võõrandatakse vabariigi omanduseks kõik kõnealolev maa päraltolemistega, aga märkus lubab riigi metsa ja riigi hooneid ära vedada 2 aasta jooksul pärast võõrandamist.

Sõjamineister **J. Soots**: Teen ettepaneku — § 2-ses eraldi hääletada paragrahvi ja märkus. Valitsuse nimel toetan paragrahvi, märkust mitte. Motiivid on aruandja juba ette kandnud.

S. Shtsherbakov (vn): Господа народные представители. Внесенное мною и принятое при втором чтении примечание об отчуждении земли для военного ведомства необходимо для восстановления справедливости. Для военного ведомства уже отчуждали 3.700 дес. земли... Мы не можем взять последнюю рубашку у тех, у которых отчуждаем землю. Если военному ведомству нужен лес для построек или других нужд, то поблизости расположены 4 лесные дачи государственного лесного ведомства. Прошу подержать внесенную мною поправку.

Sõjaminister J. Soots: Rkl. Shtsherbakov'i ettepaneku motiivide kohta pean tähendama, et Petserimaa deputaadid möödunud aastal ise toonitasid, et Petseri maakonnas on metsa vähe ja võtsid vastu seaduse, et metsa Petserimaalt välja vedada ei tohi. Aga nüüd nõuavad nad ise, et kahe aasta jooksul lubatakse laskeplatsilt metsa ära laastata. Minu arvates ei ole see sugugi kooskõlas metsahoidmise poliitikaga.

Juhataja A. Jürman: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja J. Holberg: Kordan veel, et kui käesoleva seadusega maa kõige metsa ja hoonetega riigile omandatakse, siis on arusaadav, et kui riik kahe aasta jooksul lubab omale võõrandatud metsa ära vedada ja raiuda, siis ta seda omast varandusest teha lubab. (Vahel hüüe O. Gustavson'i stp poolt.) Mina näitan Riigikogu liikmetele, missuguse absurdini jõutakse, kui märkus vastu võetakse sel kujul, et riik lubab võõrandatud maa pealt 2 aasta jooksul hooneid ära vedada ja metsa raiuda. Niisugune märkus on täiesti vastuvõtmatu. Kui § 1-ses oleks öeldud, et sõjaministeeriumile võõrandatakse ainult maa, siis on kuidagi mõeldav, et sealt kahe aasta jooksul metsa raiuda ja hooneid ära vedada lubada võib. § 1-ses on aga öeldud, et võõrandatakse maad kõigi päraldustega, ja sellepärast pole märkus sarnasel kujul mõeldav. Riik on võõrandatud maa omanik, ja riik ei saa kuidagi lubada, et tema omandust laastatakse. Esitatud märkus on sarnane arusaamatuse, mille poolt milgil tingimisel olla ei saa.

Juhataja A. Jürman: § 2-se kohta on ettepanek, eraldi hääletada paragrahv ja märkus. Hääletamisele tuleb § 2 kuni märkuseni. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 2 kuni märkuseni vastu võetud.

Hääletamisele tuleb märkus. (Hääletatakse.) Märkuse vastuvõtmise poolt on 22 häält, vastu — 29, seega on märkus tagasi lükatud.

Aruandja J. Holberg kannab ette ja eraldi hääletamisel võetakse vastu nähtava enamusega § 3 ja 4.

§ 3. Sõjaministeeriumile antakse õigus punkt 1. tähendatud maa-alasid oma valdamisele võtta kohe peale üleskirjutamist, tsiviilseadustiku (S. K. X k. I j. 1912, a. järjes) § 395⁴. ettenähtud korras.

§ 4. Kui võõrandatud maa eest antakse tasuks riigimaad, siis vabastatakse maomanikud tempelmaksust ja kinnistuslõivudest nende nimele uute maatükkide ümberkirjutamise puhul.

Juhataja A. Jürman: Asun lõpuhääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on seaduseelnõu lõpuhääletamisel vastu võetud.

15. Perekonnanimede võtmise seadus — III lugemisel. Üldkommissjoni aruandja O. Gustavson kannab ette ja eraldi hääletamisel võetakse vastu nähtava enamusega seaduseelnõu pealkiri ja §§ 1—10.

Perekonnanimede võtmise seadus.

§ 1. Igal kodanikul peab olema perekonnanimi. Kui kellelgi perekonnanimi puudub, on ta kohustatud selle võtma, kuue kuu jooksul käesoleva seaduse jõusseastumise päevast arvates.

Märkus. Isikutele, kes peale käesoleva seaduse maksmahakkamist või käesoleva paragrahvis ettenähtud tähtaja möödumist Eesti vabariigi kodakondsuse omandanud, loetakse tähendatud kuuekuuline tähtaeg kodakondsuse omandamise päevast arvates.

§ 2. Perekonnanime võtmist registreerivad kodanikud oma alalise või ajutise viibimise koha järgi kohaliku omavalitsuse perekonnaseisu ametniku juures.

§ 3. Kui perekonnanimeta meeskodanik on abielus, nõutakse perekonnanime valikul naise nõusolekut. Perekonnanimi läheb üle abikaasale ja alla 18 aasta vanaduse lastele, vanematele lastele aga nende nõusolekul.

§ 4. Perekonnanime võtmise teadaandes peab tähendatud olema: 1) missuguse nime teadaande esitaja võtab, 2) kas ja kellega abielus, 3) kui temal lapsed, siis nende nimed ja vanus ning 4) omavalitsus, kus tema perekonnaregistrit peetakse.

Teadaandele tuleb juurde lisada tarvilikud tunnistused käesoleva paragrahvi esimeses lõikes tähendatud asjaolude kohta; sellekohane tõendus, et teadaande esitajal puudub perekonnanimi, samuti ka naise (§ 3) ja üle 18-aastaste laste nõusolek.

§ 5. Vastab teadaanne käesoleva seaduse nõuetele, protokolleerib perekonnaseisu ametnik nimevõtmise perekonnanimede protokolliraamatusse.

Perekonnaseisu ametniku eitava otsuse peale võib kaevata rahukohtunikule administratiivkohtu korras.

§ 6. Kodanikkudele, kes § 1. ja selle märkuses ettenähtud tähtajal ei ole enesele perekonnanime võtnud, määrab perekonnanime siseminister.

§ 7. Käesolevas seaduses ettenähtud korras omandatud perekonnanimed kantakse perekonnaseisu ametniku korraldusel perekonnanime aktidesse ning perekonnaregistritesse.

§ 8. Perekonnanimede protokolliraamatu vormi määrab kindlaks siseminister.

§ 9. Siseministril on õigus anda käesoleva seaduse piirides täiendavaid määrusi ja juhtnõude.

§ 10. Käesoleva seaduse jõusseastumisega kaotab maksvuse Vabariigi Valitsuse poolt 4. aprillil 1921. a. ajutise valitsemise korra § 12-a põhjal vastuvõetud „Seadus Petsrimaa ja Naroova-taguste valdade elanikkude perekonnanimede kohta“ („Riigi Teataja“ nr. 26 — 1921. a.).

Juhataja A. Jürman: Asun lõpuhääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on seaduseelnõu lõpuhääletamisel vastuvõetud.

16. Kogukonna-, asutuste- ja erarendimada korraldusseadus — II lugemisel. Arutamisel on § 19. Järjekorras on sõna rkl. Johanson'il. Rkl. Johanson ei ole saalis. Lõpu-sõna on aruandjal.

Maakommissjoni aruandja **J. Vain:**

§ 19. juurde on tehtud rida parandusi. Nendest on komisjon arutanud rkl. härra Laarman'i ja rkl. härra Liigand'i ettepanekud. Nimelt käsitab härra Laarman'i ettepanek seda, et võtta seadusesse parandus, mis käsitaks maa üldsuurust ja piiraks selle viie tiinuga, kuna aga seaduses on ette nähtud, et piiratakse õue-, aia- ja põllumaad viie tiinuga. See parandus oli komisjonis arutamisel. Paranduse poolt toodi ette needsamad motiivid, kui siin, ja samuti olid vastutoodud motiivid needsamad. Parandus-ettepanek jäi komisjonis vähemusse, ega saa mina komisjoni nimel sellega ühineda.

Niisamuti ka härra Liigand'i ettepanek. Selles on ainult selgemalt öeldud, et samuti kustutada sõnad „põllu-, õue- ja aiamaaga“ ja nende asemele võtta sõna „kogusuuruses“. Sisuliselt on see härra Laarman'i ettepanekuga üks ja sama. Ka selle kohta on komisjoni otsus, mis rkl. Laarman'i ettepaneku kohta.

Rkl. Jõeäär'i ettepanek maa ulatuse kohta on uus. Ka sellega ei saa ma komisjoni nimel ühineda.

Mis puutub rkl. Vomm'i ettepanekusse, siis oli see küsimus kaalumisel, jäi aga komisjonis samuti vähemusse. Kui arvesse võtta neid norme, mis Riigikogu mõne teise seaduse juures on üles seadnud, siis 50 hektaari ei peaks olema liiga väikene maatükk, mis uuele rendikohale jätta võib. Komisjoni nimel ei ole õigust selle ettepanekuga ühineda. Samuti palun eraldi hääletada rkl. Kärner'i ettepanekut.

Rkl. K. Tamm'e ettepanek on ülearune, sest seadus näeb ette, et ainult kõrvalmaapidajatele jäetakse teatav ala maast, aga uue juurdeandmisest kuskil juttu ei ole. Ja sellepärast sõnade „sennini kasutatavast maast“ juurdelisamine ainult pikendaks paragrahvi, kuna see sisuliselt midagi juurde ei tooks.

Juhataja A. Jürman: Hääletamise motiivide kohta on sõna rkl. Laarman'il.

M. Laarman (põl): Kuna rkl. härra Liigand minu ettepaneku kohta ainult redaksioonilisi parandusi on teinud, mis ettepanekut sisuliselt sugugi ei muuda, siis ühinen härra Liigand'i parandusega ja ei nõua, et minu ettepanek eraldi hääletamisele tuleks.

Juhataja A. Jürman: Rkl. Laarman võtab tagasi oma parandus-ettepaneku — välja jätta § 19. esimese lõike viimastest reast sõnad „põllu-, õue- ja aia-“. (M. Laarman, põl: Ei, ühinen!) Tähendab, härra Laarman'i ettepanek ei tule eraldi hääletamisele.

§ 19. juurde on tehtud järgmised parandus-ettepanekud:

Esiteks rkl. Jõeäär'i ettepanek: „Panen ette § 19. lõppu juurde võtta kolmas lõige järgmise sisuga: „Käesoleva seaduse § 1. p. p. 2., 3. ja märkuses tähendatud väikemaapidamistele, mis vähemad kui 10 hektaari kõlbulikku maad, planeeritakse kasutaja soovil peakohast ehk naabruses või läheduses asuvatest era-, kogukonna-, asutuste- või riigimaa-dest puuduv osa karja- ja heinamaad juurde.“

Rkl. Vomm'i ettepanek: „Teen ettepaneku § 19. vastu võtta järgmiselt: „Korraldamisele määratud maad eraldatakse; rendikohad mitte üle 50 hektaari, võimalikult ühes tarvilikkude majapidamiste-hoonetega, käesoleva seaduse § 1. p. p. 2. ja 3. ettenähtud maad mitte üle viie hektaari põllu-, õue- ja aiamaaga ja tarviliku osa heinamaaga. Need ülemmäärad ei ole maksvad...“ ja siis edasi kunni lõpuni § 19. esitatud redaktsioonis.

Rkl. Liigand'i ettepanek: „Teen ettepaneku, § 19-da esimese lõike viimases reas sõnad: „põllu-, õue- ja aiamaaga“ kustutada ja nende asemele võtta sõna: „kogusuurus“.

Rkl. Kärner'i ettepanek: „Panen ette § 19. täiendada järgmise lõikega: „Väikemaapidamistele Saare maakonnas, kelle omanikud või kasutajad (§ 1. p. p. 2., 3. ja märkus) maaseaduse põhjal maad saanud ei ole, või kellel mujal üle 5 hektaari kõlbulikku maad omanduseks või põliseks tarvitamiseks ei ole, planeeritakse omaniku või kasutaja soovil küllakonna- või läheduses olevatest era-, kogukonna-, asutuste- või riigimaadest maad juurde maakorralduse seaduses ettenähtud korras järgmisel määral: kui korralduspiirkonna talude keskmine suurus 25—50 hektaari — kunni 5 hektaari, seal hulgas vähemast 2 hektaari kõlbulikku heinamaad, kui aga talude suurus üle 50 hektaari — kunni 8 hektaari, seal hulgas vähemalt 3 hektaari kõlbulikku heinamaad.“

Viimane parandus-ettepanek on rkl. K. Tamm'e poolt: Teen ettepaneku, „lisada § 19. esimese lause lõppu sõnad „sennini kasutatavast maast.“

Ma kavatsen ettepanekud järgmiselt hääletamisele panna: kõigeesmaslt rkl. Liigand'i ettepanek. Sellele järgneks rkl. K. Tamm'e ettepanek, siis rkl. Jõeäär'i, siis rkl. Kärner'i ja lõpuks rkl. Vomm'i ettepanek, mis on paralleelne komisjoni ettepanekule. Asun hääletamisele.

Esimesena tuleb hääletamisele rkl. Liigand'i ettepanek. (H ä ä l e t a t a k s e.) Ettepanek on saanud poolt 29 häält, vastu 36, seega tagasi lükatud.

Järgmisena tuleb hääletamisele rkl. K. Tamm'e ettepanek. (H ä ä l e t a t a k s e.) Ettepanek on saanud poolt 29 häält, vastu 33, seega tagasi lükatud. (H ü ü d e d: S e d e l i t e g a!) Palun sedelid välja jagada. (H ä ä l e t a t a k s e.) Ettepaneku poolt on 30, vastu 33, erapooletuid 3 häält, seega on ettepanek tagasi lükatud.

Nüüd tuleb hääletamisele rkl. Jõeäär'i parandus-ettepanek. (H ä ä l e t a t a k s e.) Rkl. Jõeäär'i paranduse poolt on 22 häält, vastu 35, seega on ettepanek tagasi lükatud.

Neljandaks tuleb hääletamisele rkl. Kärner'i ettepanek. (H ä ä l e t a t a k s e.) Poolt on 29 häält, vastu 28, seega on ettepanek vastu võetud. (H ü ü d e d: S e d e l i t e g a!) Palun sedelid välja jagada. (H ä ä l e t a t a k s e.) Ettepaneku poolt on 37 häält, vastu 32, seega on ettepanek vastu võetud.

Paralleel-hääletamisele tuleb 1) rkl. Vomm'i ettepanek, 2) komisjoni ettepanek. Esmalt hääletan rkl. Vomm'i ettepaneku. (H ä ä l e t a t a k s e.) Siis tuleb hääletamisele paragrahv komisjoni poolt ette pandud kujul. (H ä ä l e t a t a k s e.) Kumbki ettepanek pole saanud absoluutset enamust, sellega tulevad mõlemad „poolt“ ja „vastu“ hääletamisele. Kuna rkl. Vomm'i ettepaneku poolt on 25 häält, komisjoni ettepaneku poolt 23, siis tuleb rkl. Vomm'i ettepanek esmalt hääletamisele. (H ä ä l e t a t a k s e.) Nüüd tuleb hääletamisele § 19 komisjoni poolt ette pandud kujul. (H ä ä l e t a t a k s e.) Rkl. Vomm'i ettepaneku poolt on 25 häält, vastu 33, komisjoni ettepaneku poolt on 30, vastu 17 häält, seega on § 19 vastu võetud sel kujul, nagu komisjoni ta on esitanud, ühes rkl. Kärner'i parandusega.

Sõna on uue paragrahvi esitamiseks rkl. Kerem'il.

A. Kerem (rhv): Teen ettepaneku, vastu võtta uus § 19-a järgmise sisuga: „§ 19-a. Korraldamisele määratud rendi (§ 2. p. 3) ja vabadikukohad (§ 2. p. 2) eraldatakse sennises kasutamise suuruses, kuid igal juhtumisel kogupinnas — rendikohad mitte üle 50 hektaari ja vabadikukohad mitte üle 5 hektaari võimalikult ühes tarvilikkude majapidamishoonetega.“ See paragrahv läheb lahku eelmisest peaaesjalikult redaktsiooniliselt, aga kui III lugemisel peaks § 2 vastu võetama eelmise valitsuse poolt esitatud eelnõu kujul, siis on vastav redaktsiooniline parandus seaduses tingimata tarvilik, et segadusi ei tekiks.

K. Tamm (põl): Ma teen ase-ettepaneku selle ettepaneku kohta, mis rkl. härra Kerem tegi. Kui rkl. Kerem'i ettepanek peaks vastu võetama, siis teen ma järgmise ettepaneku: „võtta peale sõnade „5 hektaari“, „põllu-, õue-, aia- ja heinamaaga“. See parandus on tehtud seks juhtumiseks, kui rkl. Kerem'i poolt ette pandud uus paragrahv vastu võetakse.

J u h a t a j a **A. Jürman**: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja **J. Vain**: Rkl. Kerem'i ettepanek oli vist mõeldud seks juhtumiseks, kui § 19. komisjoni redaktsioonis tagasi lükatakse. Siinjuures peaks aga tähelepanu juhtima nende asjaolude peale, mida rkl. Kerem'i ettepanek hoopis ei käsita, need on ühes majapidamisega võõrandatavad hooned. Kui nendest vaikida,

siis teevad nad suuremate renditalude juures väga palju välja. Linnad võivad sel juhtumisel hooned oma kätte jätta ja neid eraldi rentnikudele müüma hakata. Härra Tamm toetab seda ettepanekut; ma kahtlen, kas rentnikud teda selle eest tänavad. Peale selle on uues paragrahvis ette nähtud, et ülemmäärad ei maksaks mitte maatükkide kohta, mis päranduse alusel tekkinud — mõeldud on siin erarendimaid, mis vanemate poolt lastele pärandatud. Juba varemalt asuti seisukohale, et vanemate tahtmine siin igatahes maksma jääb, kuna härra Kerem'i ettepanek selle kohta täitsa vaikib.

Mis härra Tamm'e ettepanekusse puutub, siis on see endiste ettepanekute kordamine ainult teises vormis. Enne oli öeldud, et „põllu-, õue- ja aiamaa“ tuleb välja jätta, kuna nüüd oleks siis selle 5 hektaari sisse arvatud ka heinamaa.

Juhataja **A. Jürman**: Häälitamisele tuleb rkl. Tamm'e ettepanek, rkl. Kerem'i poolt ette pandud § 19-as võtta sõnade „vabadikukohad mitte üle 5 hektaari“ järele sõnad „põllu-, õue-, aia- ja heinamaaga“. (Hääletatatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek tagasi lükatud.

Häälitamisele tuleb rkl. Kerem'i poolt ette pandud § 19-a. (Hääletatatakse.) Ettepaneku poolt on 31 häält, vastu 32 häält, seega on ettepanek tagasi lükatud. (Hüüded: Sedelitega!) Nõutakse sedelitega häälitamist. (Hääletatatakse.) Häälitamise tagajärjed on järgmised: ettepaneku poolt on 33 häält, vastu 33 häält, 2 erapooletut, seega on ettepanek tagasi lükatud.

Kuna Riigikogu on 2 tundi töötanud, kuulutan veerandtunnilise vaheaja.

Vaheaeg algab kell 7.05 min.

Pärast vaheaega jätkub koosolek kell 7.25 min.

Koosolekut juhatab abiesimees **A. Jürman**.

Sekretäri kohal sekretäär **J. Holberg**.

Juhataja **A. Jürman**: Riigikogu koosolek kestab edasi.

Aruandja **J. Vain** (loeb):

§ 20. Käesoleva seaduse alusel korraldatud koht läheb selle kasutaja soovil temale omanduseks väljaostu teel, kui selle koha edaspidise kasutamise viisi kohta poolte vahel teisiti kokku ei ole lepitud (§ 17).

Ei ole eraldatud kohapidajal pärijaid esimeses ega teises sugulus- või hõimlusastmes, võib rendimaade korralduskommisjon maaomaniku nõudel kohta väljaostu asemel ka rendi alusel kasutamisele määrata kunni pidaja surmani ehk kohalt lahkumiseni.

Koha rendiks arvatakse 4% käesoleva seaduse § 21. alusel kindlaksmääratud koha hinnast, kuna teised renditingimused rendimaade korralduskommisjoni poolt kindlaks määratakse vastavalt riigimaade kohta maksvatele renditingimustele.

Samadel alustel jäetakse sennistele kasutajatele rendile need kogukonna päralt olevad maa-alad väljaspool linnade administratiivpiire, mis Vabariigi Valitsus aasta jooksul, arvates selle seaduse jõusseastumisest, vastava linna omavalitsuse ettepanekul määrab maatagavaraks linna administratiivpiiri laiendamise, suvituskohade ja aialinnade asutamise või muu heakorra ülesannete täitmise jaoks.

M. Juhkam (töer): Käesoleva paragrahvi neljas lõige on sisulikult vastolus § 7. Nimelt võib neljanda lõike järele Vabariigi Valitsus ühe aasta jooksul arvates seaduseelnõu jõusseastumisest vastava linna omavalitsuse ettepanekul määrata maatagavaraks linna administratiivpiiri laiendamiseks, suvituskohade ja aialinnade asutamiseks või muu heakorra ülesannete täitmise jaoks. § 7. järgi peavad aga isikud, kellel käesoleva seaduse põhjal õigus on oma vahekordi lahendada, 3 kuu jooksul vallavalitsuses registreeruma usaldusmeeste valimiseks. Kui nüüd Vabariigi Valitsus tarvitab § 20. ettenähtud ülemmäära, see on 1 aasta, siis ei teagi need isikud, kel § 7. järgi õigus oleks registreeruda, kas neil see õigus on või mitte. Ma arvan, et Vabariigi Valitsusel sugugi tarvis ei ole üht aastat ja vast jätkub ühe aasta asemel kolmekuulisest tähtajast. Sellepärast teen ettepaneku, lugeda § 20. neljandas lõikes kolmandas reas sõna „aasta“ asemel „kolm kuud“.

Teiseks teen ettepaneku, võtta § 20. viimase lõikena: „Rendivahekord lõpeb ja nimetatud maa-alad lähevad linna kätte tagasi, kui linn hakkab eeltähendatud ülesannet teostama ja selle teostamise kui ka rendi lõpetamise otsuse teeb vastava linna volikogu. Otsus hakkab maksma järgmise põllumajandus-aasta algusest, kuid mitte varemalt, kui kuue kuu pärast“.

K. Tamm (põl): Teen ettepaneku, § 20 järgmiselt vastu võtta: „§ 20. Käesoleva seaduse alusel korraldatud koht läheb selle kasutaja ehk omaniku ehk nende mõlemate soovil kasutaja omanduseks väljaostu teel, kui selle

koha edaspidise kasutamise viisi kohta poolte vahel teisiti kokku ei ole lepitud (§ 15)“. II lõige on samasugune, kui maakomisjoni ettepanekus. III lõikes oleks see muudatus, et 4% asemel tuleks võtta 5%. See lõige kõlaks järgmiselt: „Koha rendiks arvatakse 5% käesoleva seaduse § 19. alusel kindlaksmääratud koha hinnast, kuna teised renditingimused rendimaade korralduskomisjoni poolt kindlaks määratakse vastavalt riigimaade kohta maksvatele renditingimustele“. IV lõige peaks järgmiselt vastu võetama: „Samadel alustel jäetakse sennistele kasutajatele rendile need kogukonna päralt olevad maa-alad väljaspool linnade administratiivpiire, mis Vabariigi Valitsus kolme kuu jooksul, arvates selle seaduse jõusseastumisest, vastava omavalitsuse ettepanekul määrab maatagavaraks sellekohase omavalitsuse üksuse administratiivpiiri laiendamise, suvituskohtade ja aialinnade asutamise või muu heakorra ülesannete täitmise jaoks“. Nimelt on maakomisjoni ettepanekus, et ainult linna omavalitsustel on õigus vastavaid ettepanekuid teha, näiteks suvituskohtade suhtes, kuna tegelikult suurem osa sarnastest ettepanekuist ei tuleks linna omavalitsuste poolt, vaid maakonna omavalitsuste poolt. Ka võib juhtuda, et kuskil ka alēvivalitsus niisuguse ettepanekuga esineb, nii et oleks palju parem, kui meie räägiksime käesolevas paragrahvis mitte ainult linna omavalitsustest, vaid omavalitsustest ülepea. Nii tuleks viimase lõike viiendas reas öelda: „...vastava omavalitsuse ettepanekul määrab maatagavaraks sellekohase omavalitsuse üksuse administratiivpiiri laiendamise...“, sest teinekord võib juhtuda, et mitte linna administratiivpiiride laiendamiseks, vaid mõne muu omavalitsuse kasuks, näiteks valla või alevi omavalitsuse kasuks maad vaja on, nii et tuleks üldisem kuju anda viimasele lõikele.

Juhataja A. Jürman: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja J. Vain: Kui juba kord asuti seisukohale, et omavalitsustele jääks õigus nende käes olevate maade kohta sõna võtta, siis on täitsa loomulik, et neil peab ka tarvilik aeg kasutamiseks olema. Ühest küljest ei vaieldud ka selle vastu, et ainult selleks kolm kuud ära kulub, et inimene vallamajasse läheb ja oma tahtmist kas maad müüa või osta seal teatab, kuna linna omavalitsuse vastav osakond peab siis kolme kuu kestel seaduse maksma-hakkamise päevast arvates, kõik kavad välja töötama, kus ja missuguseid asutusi ta tulevikus avada mõtleb. Temal peavad igasugused plaanid valmis olema, neid peab linnavalitsus vastu

võtma, ning pärast peab omavalitsus-esituskogu otsus esitatama kinnitamiseks Vabariigi Valitsusele, ja Vabariigi Valitsus peab ka selle ära otsustama. Kui see kõik kolme kuu kestes sündida võiks, siis oleks see väga ideaalne asjaajamine, kuid mina arvan, et see nii ei ole ja tegelikult kujuneks asi nii, et Riigikogu tahab linnade käest selle õiguse ära võtta. Härra Juhkam oli arvamisel, et selleks 3 kuud on tarvis. Minu arusaamise järgi on kolm kuud liig lühike aeg ja üks aasta on tingimata tarvilik.

Mis puutub sellesse, et omaniku või mõlema soovil maad müüa võiks, siis pean tähendama, et ei saa teise soovil kellelegi mingisugust varandust kaela määrada, kui ta ei taha, vaid peab ikka sellekohane soov olema maad osta. Kui kokkulepe saavutatud, ei tule need asjad üldse komisjoni ette otsustamisele, vaid ainult registreerimisele, nii nagu näeb ette § 17, kus öeldakse: „Leiab kohalik korralduskomisjon palve põhjendatud, teeb tema pooltele ettepaneku koha eraldamise ja selle edaspidise kasutamise üle kokku leppida“.

Mis puutub sellesse, et suvituskohtade üle võib ka maakonnavalitsus ettepanekuid teha, siis ei ole senni seda nähtud, et üks omavalitsuse üksus teiste varanduste kohta otsuseid oleks teinud; sellega hakkaks meil uus kord maksma. Täitsa loomulik, et igaüks oma varandusi otstarbekohaselt käsitab ja kui maakondadel maad oleks, siis nad otsustaksid oma maa kohta. Praegu aga maakonnal seda ei ole ja sellepärast ei oleks ka tarvis seadusesse ilma tarbeta sõnu sisse panna. Mis puutub aga ülejäänud omavalitsuste üksustesse, nagu alevitesse ja valdadesse, siis on vaevalt uskuda, et nad kabeli maad hakkaksid ümber looma ja sinna parkisid ehitama. Seda võiks ainult koolimaadega teha, kui need kuskil vabaks on jäänud. Neil põhjustel mina tehtud parandus-ettepanekutega ühineda ei saa.

Juhataja A. Jürman: Tehtud on järgmised parandus-ettepanekud: esiteks rkl. Juhkam'i poolt „lugada § 20-da neljandas lõikes, kolmandas reas sõna „aasta“ asemele „kolme kuu“. Selle järele tuleks rkl. Juhkam'i teine parandus: võtta viimasena lõikena: „Rendivahekord lõpeb ja nimetatud maa-alad lähevad linna kätte tagasi, kui linn hakkab eel-tähendatud ülesannet teostama ja selle teostamise kui ka rendi lõpetamise otsuse teeb vastava linna volikogu. Otsus hakkab maksma järgmise põllumajanduse aasta algusest, kuid mitte varemalt, kui kuue kuu pärast“. Ning kolmas ettepanek rkl. Tamm'e poolt, parandused ette võtta lõikes I, III ja IV, kuna lõige II endiseks jääb. „§ 20. Käesoleva seaduse

alusel korraldatud koht läheb selle kasutaja ehk omaniku ehk nende mõlemate soovil kasutaja omanduseks väljaostu teel, kui selle koha edaspidise kasutamise viisi kohta poolte vahel teisiti kokku ei ole lepitud (§ 15).

Ei ole eraldatud kohapidaja pärijaid esimeses ega teises sugulus- või hõimlusastmes, võib rendimaade korralduskomisjon maaomaniku nõudel kohta väljaostu asemele ka rendi alusel kasutamisele määrata kunni pidaja surmani ehk kohalt lahkumiseni.

Koha rendiks arvatakse 5% käesoleva seaduse § 19. alusel kindlaksmääratud koha hinnast, kuna teised renditingimused rendimaade korralduskomisjoni poolt kindlaks määratakse vastavalt riigimaade kohta maksvatele renditingimustele.

Samadel alustel jäetakse sennistele kasutajatele rendile need kogukonna päralt olevad maa-alad väljaspool linnade administratiivpiire, mis Vabariigi Valitsus kolme kuu jooksul, arvates selle seaduse jõusseastumisest, vastava omavalitsuse ettepanekul määrab maagavaraks sellekohase omavalitsuse üksuse administratiivpiiri laiendamise, suvituskohade ja aialinnade asutamise või muu heakorra ülesannete täitmise jaoks“.

Ma kavatsen hääletada esimesena rkl. Juhkam'i ettepaneku, mis ühe aasta asemele ette näeb kolm kuud. See parandus oleks ühtlasi ka otsustavaks härra Tamm'e parandusele. Selle järele tuleb rkl. Tamm'e ettepanek, nimelt parandused I, III ja IV lõikes ja lõpuks rkl. Juhkam'i ettepanek — täiendav lõige juurde võtta. Palun neid Riigikogu liikmeid, kes rkl. Juhkam'i ettepaneku sõna „aasta“ asemele võtta „kolme kuu“ poolt on, kätt tõsta. (Hääletatakse.) Ettepanek on saanud poolt 34, vastu — 23 häält, seega on ettepanek vastu võetud.

Hääletamisele tuleb rkl. Tamm'e ettepanek. (Hääletatakse.) Ettepanek on saanud poolt 29, vastu — 33 häält, seega tagasi lükatud.

(Hüüded: Sedelitega!) Nõutakse sedelitega hääletamist, palun sedelid välja jagada. (Hääletatakse.) Hääletamise tagajärjed on järgmised: poolt 32 häält, vastu — 37, seega on rkl. Tamm'e parandus-ettepanek tagasi lükatud.

Edasi panen rkl. Juhkam'i teise ettepaneku, mille ma juba ette kandsin, hääletamisele. (Hääletatakse.) Ettepanek on saanud poolt 25 häält, vastu — 25, seega on ettepanek tagasi lükatud.

Hääletamisele tuleb § 20-nes ühes vastu võetud parandusega „aasta“ asemele lugeda „kolm kuud“. Palun Riigikogu liikmeid, kes

§ 20-da poolt on, kätt tõsta. (Hääletatakse.)

§ 20. on nähtava enamusega vastu võetud.

Aruandja J. Vain (loeb):

§ 21. Kui maaomanik ja eraldatava maa koha kasutaja oma vahel maakoha, hoonete ja päralduste hinna kohta kokku ei lepi, määrab selle korralduskomisjon alustel ja suuruses, nagu see ette nähtud riigimaade põlise tarvitamise seaduses vastava väärtusega maa kohta, maha arvates sealjuures seda väärtust, mis koha kasutaja või tema eelkäija viimase 20 aasta jooksul maa ülesharimise, maaparanduse või mõnel muul teel tema käes kasutada olnud maa esialgsele väärtusele juurde lisanud ja mis praegugi koha väärtust endisega võrreldes tõstavad, kui maakasutaja sarnaste tööde eest ei ole tasu saanud olgu rahas, materjalides, rendivaba oleku näol, rendi kergenduse või mõnel muul teel.

Ostuhinna tasumine sünnib kas korraga, osade kaupa, ehk poolaasta maksudena.

K. Tamm (põl): Teen ettepaneku vastu võtta ühe paragrahvi asemele kolm paragrahvi: 1). „§ 21. Kui kogukonna ja asutuste maade suhtes maaomanik ja eraldatava rendikoha kasutaja omavahel maa, hoonete ja päralduste hinna kohta kokku ei lepi, määrab selle korralduskomisjon: alustel ja suuruses, nagu see ette nähtud riigimaade põlise tarvitamise seaduses vastava väärtusega maa kohta. On a vabadikukoha omanik füüsiline isik ja ei lepi see eraldatava vabadikukoha kasutajaga hinna kohta kokku, siis määrab korralduskomisjon hinna õiglase hindamise põhjal.

Taluosade suhtes, mis on saadud päranduse jagamisel, lahendab korralduskomisjon asjaosaliste isikute vahelkordi õiglase äranägemise järgi.

Koha hinna määramisel võtab korralduskomisjon arvesse ka selle kahju, mis koha eraldamine peakohale sünnitab“.

Siis tuleks vastu võtta § 21. arvel järgmine paragrahv: „§ 21-a. Kogukonna ja asutuste renditalude omandajad tasuvad ostuhinna neil samadel alustel ja tähtaegadel, kui asurikud-riigirentnikud. Võlgnikul on õigus võlga enne kindlaksmääratud tähtaega tervelt või osalt tasuda. Need summad, mis päranduse osadena saadud talude osade eest maksta tulevad, saavad makstud korralduskomisjoni poolt määratud alustel ja korras, kusjuures intress ja kustutussumma kokku ei tohi üle 6%-di aastast välja teha“.

Peale selle tuleks veel vastu võtta § 21. arvel järgmine paragrahv: „§ 21-b. Ei ole aga va-

badikukoha omanik kogukond ega asutus, siis tasub korralduskomisjoni poolt määratud ostuhinna omanikule riik kolme aasta jooksul, seejuures $\frac{1}{3}$ esimese aasta vältusel. Võlgjäänud ostusumma pealt maksab riik maaomanikule seadusliku protsendi. Vabadik maksab ostuhinnana riigile $\frac{2}{3}$ viimase poolt maaomanikule makstud ostuhinnast. Nimetatud summa pealt maksab vabadik riigile seadusliku intressi ühes kustutusprotsendiga 1% aastas. Vabadikul on õigus ka kiiremas korras tasuda oma ostuvõlga või maksta seda korruga sellekohaste Vabariigi Valitsuse poolt väljaantavate määruste põhjal“.

Peab kõigepealt tähelepanu sellele juhtima, mida niisugustel juhtumistel, kui võõrast maad sunniviisil ära võetakse või võõrandatakse, tehti, kuidas näiteks Vene tsaariaegne seadus talitas. Tsaariaegne seadus, mis meil praegu veel maksab on 10. köitena, ütleb niimoodi, et kui sunnivõõrandamise viisil saab eraomandus üle võetud, siis tuleb arvesse võtta turuhindu ja turuhindade alusel tuleb maaomanikule, seda tähele pannes, et vastu tema tahtmist temalt maa ära võetakse, korralik ja õiglane hind maksta „spravedliivaja i prilitshnaja zena“.

Kui meie tähele paneme teiste kultuurriikide seisukohti, siis näeme, et Soomes on 1918. aasta seadustega maid võõrandama hakatud. Seal on postsikohte, mis puru väiksed on, võõrandamise peale üle viidud. Seaduses on öeldud, et hind määratakse kindlaks hindamise põhjal, seal ei ole mingit taksi aluseks võetud, vaid õiglane hind saab välja rehkendatud, mida siis riik maaomanikule välja maksab kiire korras, kas kõik sularahas ehk kõik väärtpaberites, ehk osaliselt kummagil eelnimetatud viisil. Soomes peab pops terve hinna riigile tasuma, nii et iga aasta sellest ostusummast maksab 8%, seda tasu maksab ta aastakümneid. Kaheksaprotsendilisest maksumust saab 5% intressiks ja 3% kustutusmaksu loetud. Peale selle võime tähele panna, kuidas võõrandamise puhul üks vanematest kultuurriikidest isegi oma mõisnikkudega talitas, nimelt kuidas Inglismaa talitas Iirimaa. Iirimaa on oma radikaalse maareformi läbi üldiselt tuntud, aga seal on siiski talude väljaostud vabakokkuleppe hooleks jäetud. Briti riik laenas Iiri talude ostjatele 1870. aasta seaduse põhjal $\frac{2}{3}$ ostuhinnast, 1881. a. seaduse põhjal $\frac{3}{4}$ ostuhinnast 5%-ga 35 aasta peale. Et aga need summad vähe tagajärgi andsid, siis suurendati laenusummasid ja määrati 1885. aastal 5 miljonit naelsterlingit, 1888. aastal 5 miljonit naelsterlingit ja 1891. aastal 33 miljonit naelsterlingit, et talude rentnikkudele tervet ostuhinda laenata, kui nad mõisaomanikuga ostuhinna kohta kokku leppinud

olid. Laen pidi 49 aasta jooksul riigile 4% maksudega tasutama. Ostusummast sai müüja ainult $\frac{4}{5}$ kätte. Nii kaua kui koht ei olnud täielikult välja makstud, oli selle koha jagamine ja võlgadega koormamine keelatud. Nimetatud seadustel oli ainult piiratud edu, umbes 1 milj. hektaari osteti nende seaduste põhjal ja anti omanduseks 73.807 rentnikule. Aastal 1900. jäi aga kohtade ostmise soiku. Seaduse normid olid liiga keerulised ja ei meelitanud ei mõisaomanikke müümisele ega rentnikke ostmisele. Müüja sai ainult 80% ostuhinnast, mis ainult 17—18-kordsele rendisummale vastas, sellepärast loobusid mõisaomanikud kohtade müümisest. Ostjale ei toonud tugevasti kitsendatud eraomandus ka palju kasu niikaua, kui talude maad siiludes seisid. Et tähendatud puudusi kõrvaldada, loodi 1891. aastal nende raionide jaoks, kus liiga tihedalt rahvast asetatud, eriametasutused selle ülesandega, et uue planeerimise läbi lapimaid kõrvaldada seal, kus vaja farmerid teise kohta üle viia, et maaparandusi ette võtta ja kohti soodsatel tingimustel farmeritele müüa, isegi riigikassa kahjuga. 1903. aastal astusid mõisaomanikkude ja rentnikkude esitajad Dubliinis konverentsiks kokku, kus talude ostu kohta uus seadusprojekt asjaosaliste esitajate poolt välja töötati. Selle projekti normid tegi Briti parlament 14. augustil 1903. aastal seaduseks ja pani nimetatud seaduse 1. novembril 1903. aastal maksma. Uus seadus võimaldab mõisnikkudele kõrgema hinna, ja sellejuures ta ometi vähendab talupoja ostumaksu. Mõisnikud saavad paremat hinda selle tõttu, et Inglise riik müüjale preemia annab 12% müügihinnast, missugune preemia 1909. aastal reldelisse seati, nimelt niimoodi, et preemia või bonus seda kõrgemale — kunni 18% tõuseb, mida madalam ostuhind, võrreldes kohtu poolt määratud rendiga on. Ka annab see seadus mõisnikule, kes terve oma mõisa müüb, õiguse, osa mõisast tagasi osta samade soodustustega, millega rentnikud ostavad, nii et nimetatud operatsioon võimaldab Iiri mõisnikkudele kõrge protsendiga võlgadest lahti saada ja äri teha. Iirimaa mõisnikkudele jäid sealjuures veel jahi- ja kalapüügiõigused ja peale kõigi muu saavad nad kõikuva rendi asemel kapitaali, millega oma äränägemise järgi võib talitada. Ja nimelt saab ta selle kapitaali kiire korras kätte. Aga ka farmeritele-rentnikkudele pakkus 1903. aasta seadus suuri soodustusi. Väljaostu protsent muudeti 4% pealt $3\frac{1}{4}$ % peale, missugust maksu tuleb $68\frac{1}{2}$ aasta jooksul maksta. Aasta rendimaks on 1881. a. kohtu poolt määratud rendist 30—40% vähem ja 1896. aastal kohtu poolt määratud rendist 10—30% madalam. Talude ostmise pidi

Iiris edaspidi nii sündima, et üksikutes mõisates ei tule mitte üksikud talud, vaid kõik korraga osta, mille tõttu talude väljaost kiiremaks ja odavamaks muutub. Kui kõigi rentnikkude ja mõisaomanikkude vahel ei ole kokkulepet saavutatud, ostab maakommisjon mõisa niipea, kui $\frac{3}{4}$ rentnikkude arvust oma talusid vastavate tingimustega osta tahab. Soodustused mõlema poolte jaoks olid ainult Inglismaa riigikassa kulul võimalikud. Riigikassa ei kandnud mitte ainult preemiat 24 miljoni naelsterlingi suuruses, kui ka administratsiooni kulud; ta muretses ka $2\frac{3}{4}\%$ laenu kaudu 100 miljoni naelsterlingi summas ostusummad ja võttis ka laenude, mis ajuti umbes 17% al pari seisid, kursivahed oma kanda. 1903. aasta reformil oli aga siis täielik edu. Kunni ilmasõja alguseni oli 379.000 rentnikku 500.000 rentnikust omanikuks saanud, see on 75%, 18,8 miljoni akri suurusel rendimaa maapinnast oli 11,4 miljonit, see on 61% rentnikkude omanduseks muudetud. See resultaat saavutati Inglise maksumaksja tasku arvel, sest maksu maksjad kinkisid Iiri talupoegadele osa nende kohtadest. Keskmiselt tegi farmeri, kui ta rendilepingu pealt ostulepingu peale üle läks, aasta väljaostu maks 27,5% vähem välja kui aastarent. Ilmasõja lahtipuhkemisel jäi reform soiku, sest et Inglise laenu kursis 55% peale langesid. 1923. aastal võetakse talude ostu-operatsioonid jälle üles. Ostjatel tuleb nüüd juba 5% maksta, selle hulgas $\frac{1}{2}\%$ amortisatsiooniks, nii et lähemas tulevikus saavad Iiris kõik rentnikud omanikkudeks, sellejuures on ka Iiris väga palju väikeseid kohti.

Seda arvesse võttes, kuidas mujal on talitatud, on minu poolt ka § 23. esitatud, et maaomanikud peaksid küll õiglasi hinda ka meil saama sundvõõrandamise viisil äravõetava maa eest. Kui sel operatsioonil väga suur riiklik tähtsus leitakse olevat, siis peaks muidugi ka riik oma kaasabi selle juures pakkuma. Sellepärast on siis ka § 23. ette nähtud, et pops maksaks koha hinnast kõigest $\frac{2}{3}$ riigile tagasi ja $\frac{1}{3}$ koha väärtusest jääks riigi kanda.

Võiks veel peatuda selle juures, miks mina nende taluosade kohta, kus popsid asuvad, olen teisele seisukohale asunud, kui maakommisjon. Mina arvan, et peale selle, mis mina väljamaa oludest ette tõin, seda pikemalt põhjendada ei ole tarvis.

Mis puutub kogukonna- ja asutustemaadesse, siis peaks selge olema, et ei võiks vahet teha riigirentnikkude ja -asunikkude ning kogukonna ja asutuste rentnikkude vahel. Iseäranis linna rentnikud on alati sarnastes oludes olnud, kui rüütlimõisa rentnikud ja selle tõttu peaksid nende õigused ka edaspidi ühtlaseks jääma. Edasi võiks veel alla kriipsutada, miks nende

taluosade suhtes, mis kaaspärijate käes, eriettepanekuid on tehtud. Kuid see peaks arusaadav olema, sest need taluosad, nagu ma tähendasin, on tihti pärandusosadena peremehe vendadele määratud ja seal võiks juhtumisi olla, kus vahest nende maalapikeste eest midagi tasuda ei tule, sest nad on jäetud kui pärandusosad kaaspärijatele. Nii on siin komisjonile suur vabadus jäetud talitada õigluse seisukohalt. Mina arvan, minu ettepanekud on õiglased ja selged ja sellepärast vastuvõetavad.

A. Kerem (rhv): Teen ettepaneku — § 21. sõna asemele, 3. ja 4. reas „alustel ja suurusel, nagu see ette nähtud riigimaade põlise tarvitamise seaduses“ — võtta sõnad: „aluseks võttes keskmist kohalikku hinda“. Kes lähemalt selle seadusega tuttav, see peab otsekohe ütleva, et käesolev seaduseelnõu katub vahekordi kokkuleppe alusele välja viia. Käesoleva paragrahvi sõnadest: „kui kokkuleppele ei jõuta“, samuti ka mitmest teisest paragrahvist paistab välja, et esimeses joones püütakse poolte vahekordi vaba kokkuleppe teel lahendada. Kui seadusel sarnane siht, siis on loomulik, et seadus ei tohiks ka sarnaseid elemente sisaldada, mis ühele poolele liigkasulikud võiksid olla. Kui siin on mõeldud hinda määrata riigimaade hinna järgi, mis kindlasti maaomandajale vastutulelik, siis on isenesest selge, et sarnase hinna järele kippumine ühe peale, käesoleval juhtumisel rentniku peale nõnda mõjub, et see omalt poolt ei soovi vahekordi vaba kokkuleppe alusel lahendada. Selles mõttes oleks loomulik, et kui ei lepita, siis erapooletu õiglase hind vahekorra ära määraks.

Teiseks peab tähendama, et selle seadusega tulevad korraldamisele kogukonna- ja talumaad. Kui eriti viimaste juures peatuda, siis peab otsekohe tähendama, et need maad omal ajal just turuhinnaga omandatud on. Kui käesolev seadus üht või teist osa sarnasest eraomandusest võõrandada tahab, siis ei saa teist hinda olla, kui sama hind, millega sama maatükk omal ajal talumehe poolt omandati. Edasi, kuigi vaadata kogukonnamaid ja kuigi üks või teine kogukond, esimeses joones üks või teine linn võib olla suurmaaomanikuna esineda võiks, siis ei tohi ära unustada neid kogukondi, kes kaugelgtki suurmaaomanikud ei ole. Kui vaatame valdasid, siis ei ole sagedasti valdadel peale koolimaja maatüki või väikese renditalu mingit muud maad. Mind imestab eriti asjaolu, et sarnased ettepanekud tulevad paremalt poolt, kusjuures põhjendama tullakse, et väike renditalu või sellel asuv pops peab odava hinnaga maad omandama valla arvel. Kui parem

tiib siin nii räägib, kuidas saab ta siis veel loogiliselt vastu vaielda, kui näiteks vallamaade kõrval asuva suurema talu popsile maatükki samadel tingimistel võtma minnakse. Nii arvan mina, et ka kogukonnamaades, peale mõne üksiku linna on tegemist väikemaapidamistega. Sagedasti ei ole vallad maid kingitustena vastu võtnud, vaid turuhinnaga omandanud ja sellepärast ei ole ka siin alust muud hinda võõrandamisel määrata. Kui mina rkl. Tamm'e ettepanekust õieti aru olen saanud, siis on selles sarnased mõtted algatatud, mis minule õiglased ei paista olevat. Mina saan nendest nii aru, et rkl. Tamm'e ettepaneku vastuvõtmise korral renditalusid võõrandatakse riigimaade, see tähendab soodustatud tingimistel. Popsikohad, see tähendab, ka kogukonnamaadel asuvad, võõrandatakse turuhinnaga. Kes suur mees on, see võib maad odavalt saada, ja sagedasti on linna lähedal asuv talukoht palju rühkem väärt, kui väike mõisa maa sees. Kui nüüd suurtele kohtadele väga odavaid ostutingimusi pakutakse, aga vabakohtadelt turuhinda nõutakse, siis niisugustest ettepanekutest mina igatahes aru ei saa.

M. Juhkam (töer): § 21. II lõige kõlab järgmiselt: „Koha hinna määramisel võtab korralduskomisjon arvesse ka selle kahju, mis koha eraldamine peakohale sünnitab“. Minule tundub see lõige ebamäärasena. (Vahelhüüe aruandja J. Vain'i poolt.) Härra aruandja ütleb, et see lõige olla maha kustutatud ja ainult eksikombel mõnes eksemplaaris sees, siis ma seda parandust ei tee.

Siis teeksin ma aga redaktsioonilise paranduse III lõike kohta. Nimelt võtta III lõige järgmiselt: „Ostuhinna tasumine sünnib kas korraga ehk osade kaupa — poolaasta maksudena“.

A. Anderkopp (töer): Austatud Riigikogu liikmed! Käesolevalt kõnetoolilt ei ole mitte üks kord kuuldavale tulnud, et see reform, mida käesoleva seadusega tahetakse läbi viia, väga laia ulatusega on. Sellepärast on meie rühm juba käesoleva seaduseelnõu arutamisel maakommisjonis, kui ta päevakorraale tuli, seisukohale asunud, et riik siin oma aitava käega vahele peab astuma. Kuna sel ajal aga valitsuse aparaat arvamisel oli, et selle ülesande täitmine kaugeltki kerge ei ole ja sellepärast parem on selle kondikava juurde jääda, mis valitsuse eelnõus ette nähtud oli, on eelnõu ka lõpulikult niisugusena välja kujunenud, nagu ta maakommisjoni poolt esitatud. Meie rühm on aga endiselt selle põhimõtte juurde jäänud, mida ta teatavaks tegi oma esitaja kaudu maakommisjonis, et riik tarvilikul määral, nii-

palju kui ta võimalused seda lubavad, niisuguse suure reformi läbiviimisel oma abiandva käega vahele peab tulema. Loomulikult sünnib niisugune abiandmine peaaesjalikult rahaliselt, kus ühele poolele, kelle käest võetakse teatav varandus, missugune on olnud senni teise inimese käes kasutada, teatav aineeline ekvivalent vastu antakse, ja riik seda katsub hea tahtmisega anda, et sellega rahuldust pakuda teisele poolele.

Teiselt poolt on paratamatu, et popsnikkudele ei saa väljamaksmise juures suurt koormat peale panna, see on kiires korras otsekohe seda maakoha hinda tasuda, kuna see tal väga tuntuvalt ülejõu käib. Loomulik, et riik siin oma rahaliste ressursidega samuti vahele tuleb ja selles mõttes ei saa vastu rääkida sellele korrale, mida rkl. Tamm oma viimases paranduses ette on toonud. See parandus eeldab just sisuliselt seda, mida meie rühm omal ajal rõhutas, ja kuna need normid, mis seal tasumise juures ette on nähtud, lahku ei lähe nendest üldistest põhimõtetest, mida meie oleme pidanud tarvilikuks kaitsta, hääletab meie rühm rkl. Tamm'e viimase paranduse poolt, mis iseseisva ettepanekuna esitatud. Kahe teise tema poolt esitatud paranduse kohta on meie rühm eitaval seisukohal, kuna need teistsugustele põhimõtetele on rajatud, kui see, mida meie oleme maakommisjonis kaitsnud.

M. Laarman (põl): Väga lugupeetud Riigikogu liikmed! Juba käesoleva seaduse esimesel lugemisel juhtisime meie tähelepanu sellele, et see õnnelik samm ei ole, kui tahetakse ühe ja sama seadusega väga mitmesuguseid vahekordi lahendada. Nimelt tähendasime meie, et käesoleva seadusega püütakse lahendada linna põliste talurentnikkude vahekorda, siis popsikohtade, eluasemekohtade pidajate vahekordi jne. Siin esimese paragrahvi juures juhtisime meie jällegi tähelepanu selle peale, et siinemaale isegi selguseta on, keda arvatakse siin õieti maasaajateks. Ja just see teeb peaaesjalikult raskusi ka praeguse paragrahvi juures, kus vaja määrata, kuidas tuleksid maa-andmise juures õieti need vahekorrad korraldada. Igatahes paistab mulle, et härra Tamm'e poolt esitatud parandused peaksid selles mõttes vastuvõetavad olema, et nad lahendada aitavad seda keerdküsimust. Härra Tamm'e poolt on nimelt ettepanek tehtud — eraldada üksteisest kaks kategooriat põllupidamisi. Esiteks põlised talunikud, põlised renditalupidajad, kes linna maade peal asuvad, ja teiseks talumaal asuvad popsnikud. Need, kes natukenegi on linna renditaluniku seisukorda võinud tundma õppida, peavad tunnistama, et linna talunikud üheski suhtes lahku ei lähe sennistest riigirent-

nikkudest või mõisa talurentnikkudest. Nad on just samadel alustel ja tingimustel maad saanud rendi peale ja siia maale seda pidanud, nagu viimasedki. Kui nüüd riik võõrandas ühe ja omaid, riigistas neid, ja linna renditalud võõrandamata jäid, siis olulist vahet see siiski mõlema rentnikkude juures ei tee ja ei tohiks ka praeguse seaduse juures teha. Kuidas teie vaatate siin selle küsimuse peale? Hiljuti omandas Tallinna linn Kurna vallas mõisaga ühes hulk talumaid. Kui linn ei oleks omandanud neid Kurna talusid omale, siis oleks muidugi nende renditalunikkude maad riigistatud, ja oleks neil olnud teatavad soodustused, nagu riigirentnikkudelgi. Aga selle läbi, et linn omandas ühes mõisaga ka hulga talusid, on nad nüüd linnarentnikud, ja härra Kerem'i ettepaneku järgi ei tohi neil mingisuguseid soodustusi olla ja ei tohi neid riigirentnikkudega ühte kategooriasse panna. Minu arvates ei ole niisugune kunstlik lahutamine mitte sünnis ega vasta õigluse põhimõttele. Kui meil on veel olemas üks kategooria renditalunikke, kes teistsugustel alustel oma kohti on sunnitud pidama, kui riigirentnikud, siis peaks praegusel korral neile võimaluse andma oma rendivahekordi omanikkudega korraldada ühisel alusel riigirentnikkudega. Selles mõttes, leian mina, on härra Tamm'e ettepanekus niisugune ühtlane põhimõte läbi viidud, mis seda küsimust lahendab nii, nagu seda lahendamata peaks.

Teine asi on popsnikkude, üldse eramaadel asuvate rentnikkude küsimus, kas need siis eluasemekohad on või popsikohad, see on ükskõik. Seal peaks võtma niisugused normid, mis aitaksid seda küsimust neil alustel lahendada, et makstaks omanikkudele nende maade eest tasu, nagu see ka siin ettepanekus ette nähtud. Kuna härra Tamm'e ettepanekud lahendavad need küsimused rahuldavalt, sellepärast on loomulik, et nad vastuvõtmist peaksid leidma. Kui tahame õigluse põhimõtte järgi käia, siis peame mõõtma ühe, aga mitte kahe mõõdupuuga, nagu seda rkl. Kerem teha tahab.

K. Tamm (põl): Vastates rkl. Kerem'ile pean seletama, et linnarentnikud, olgu nad väikese või suure koha omanikud, popsid või talurentnikud, on minu ettepanekus ühesugusesse seisukorda asetatud. Ainult eramaade üksikud rentnikud, nõndanimetatud vabadikud, on teistsugusele seisukohale asetatud, linnarentnikkude suhtes see asjaolu, kas neil talud või vabadikukohad kasutada, minu ettepanekus osa ei mängi. Siis ei võiks ka seda pahaks panna, et riik teatava kulu oma kanda võtab, sest see on riikliku tähtsusega küsimus ja ei või seda nõuda, et üksikute taluperemeeste

arvel see suur reform läbi viidaks. Seal peaksid kõik maksumaksjad kaasa aitama, nagu see ka teistes riikides on. Sellelt seisukohalt välja minnes arvan, et minu kolm parandust, mis paragrahvide näol esitatud, täiesti õiged on.

A. Kerem (rhv): Austatud Riigikogu liikmed! Mis puutub rkl. Tamm'e ettepanekusse, siis sellega lähemalt tutvunedes, selgus, et linna renditalud kui popsikohad ka rkl. Tamm'e ettepaneku järgi ühesugustel alustel kavatsetakse väljaostmisele määrata. Selle põhimõtte vastu ei ole minul tahtmist endisel kujul vaielda. Esialgu rkl. Tamm'e ettepanekuid lugedes, sain neist hoopis teise pildi.

Mis puutub aga riigi toetusesse popsikoha väljaostmisel, nagu rkl. Tamm ette paneb, siis pean selle kohta tähendama, et rkl. Tamm'e ettepanekud ei kergita talumeeste koormat peeni võrdki, vaid panevad teatava koorma talumeestele peale, kes vähemalt osaltki maksude näol neid summast tasuma peavad, mis siin vabadikkudelt ära jäetakse. Kui vabadikkudelt üks kolmandik hinda ära jäetakse ja riigi kanda võetakse, siis ei ole see talumehele kasuks, vaid kahjuks, sest maksude näol peab ta osa sellest summast tasa tegema. Mis kuldusse puutub, siis on selge, et talumehe kulud sel puhul kasvavad, kui rkl. Tamm'e ettepanekud vastu võetakse. Siin võis ju rkl. Tamm sellest rääkida, et popsnikud oma kohti ei suuda keskmise kohaliku hinna alusel omandada ja sellepärast osa määratud hinnast riigi kanda tuleb võtta, selle vastu ei pruugi vaielda; kuid seda ei saa kunagi nii seletada, et siin talumeestele eriti vastu tullakse, nagu seda rkl. Tamm paista lasi, vaid hoopis vastuoksa — siin pannakse, popsidele riigi kulul vastu tulles, teatav koormatus talumeeste peale maksude näol riigikassa heaks.

J. Tõnisson (rhv): Austatud Riigikogu liikmed! Kui siin ette pannakse, et vahet tehakse maade hinna määramisel selle järgi, kas on maaomanik kogukond või muidu õiguslik isik, see on üksik inimene ja sealjuures siis kogukonna maade hinnaks määratakse riigimaade hind, siis sünnib meie kogukondadele niihästi valdadele kui ka linnadele kahtlemata ülekohut. (K. Tonkman, põl: Teie arvates ainult.) Ega ma Teie nimel ei kõnele. Meie peame silmas pidama, et siin kogukondade, eriti linnade kui maaomanikkude vahel ja ka teiste suurmaaomanikkude vahel on maa-seaduses juba eriliselt vahet tahetud teha. See vahetegemine ei ole juhuslik olnud. Seal on küllalt maaseaduse arutamise puhul rõhutatud, et linnu ei saa asetada üldiselt suurmaaomanikkude seisukorda. Just sellepärast, et linnadele

ja teistele kogukondadele on maad teatavateks kultuurilisteks otstarbeteks omalajal antud, või nende poolt omandatud. Ei ole võimalik öelda, et maaseaduse mõttes tarvilik oleks linnade ja teiste kogukondade käest maad niisama võõrandada, nagu meie maareformi teostamisel suurmaaomanikkude suhtes oleme pidanud talitama. Kui rkl. Tamm selle tõenduseks tõi, et juriidiliste isikute omanduse õigusi ei ole maa suhtes nii hinnatud, kui füüsiliste isikute õigused, siis peab just ümberpöörduvalt näitama, et kogukonna maade suhtes on just teine seisukoht üldiselt valitsemas, kui suurmaaomanikkude õigusi muidu hinnatakse. Nimelt on Kesk-Euroopas nõndanimeetatud „Allmende“, õieti üldine kogukonna maa vanast ajast tarvitamisel selleks, et kogukond seda kasutaks, esiteks — ühest küljest väljaandmiseks üksikutele kodanikkudele erilise kasutamise otstarbega, teiselt poolt — kogukonna sisetulekute suurendamiseks. Kogukondadel, niisama vähemal valla kogukondadel kui ka linnadel, alevitel, on erilised ülesanded täita, mis oma kultuurilikkuse poolest erilist tähelepanu vääriavad, ja mille nõuete rahuldamiseks kogukondadel, eriti linnadel, suuri summasid vaja läheb.

Kui meie nüüd tahaksime kogukonnamaid riigimaade hinnaga võõrandada, siis annaksime meie vististi paljude seisukohalt alateadlikult suure hoobi meie kogukondadele ja eriti linnadele nende kultuuriliste ülesannete teostamisel. Kas meie seda tõesti peame tegema? Kui Riigikogu seisukoht läbi on tunginud, et meie kirikutele peame vastu tulema nende aatelite nõuete rahuldamise seisukohalt maade allesjätmise poolest, siis ei saa meie kogukondade ja linnade suhtes teisele seisukohale asuda. Siin ei ole nii suurt vahet, kui siin vast tahetakse silmas pidada, ühe kui teise ühingu ja kogukonna ülesandeid ja nõudeid. Siin on maa kultuuriliste ülesannete teenistusse seatud. Kui meie nüüd just neid kultuurilisi ülesandeid tahame hinnata, siis ei saa meie teiste kaalumiste järgi liig kaugele minna ja linnadele nii suuri koormaid peale panna, nagu see meie kogukonna poliitika seisukohalt vastuvõetamatu on. Praegu on linnad oma eelarvetega kimbud, ja kui meie nüüd võtame linnadelt need maad ära, siis ei tea ma, kas linnad, kes paljudes asjades maa heaks teatud ohvreid kannavad, suudavad neid ülesandeid rahuldada.

Ja sellelt seisukohalt arvan mina, et rkl. Tamm'e ettepanek mitte sellel kujul vastuvõetav ei ole. Kui seal rentnikkudele nii vastu tullakse, et väikeste kohakeste eeskujul ka seal riik teatavaid kergendusi maade väljaostmisel teeb, võib olla sellel läbi, et seal antakse riigi poolt pikaajalist kustutuslaenu, nii et ei ole

mitte maaomandajatel, sennistel rentnikkudel, raske oma väljaostu summasid pika aja jooksul tasuda, siis ei või selle vastu midagi olla, aga et lihtsalt kahesugune mõõt määratakse ilma tõsist olukorda arvesse võtmata, see küll tõsise kommunaal poliitikaga kokku ei käi.

Juhataja **A. Jürman**: Sõna on faktiliseks märkuseks rkl. Tamm'el.

K. Tamm (põl): „Allmende“ küsimusega olen mina palju tegemist teinud, aga „Allmendega“ on küsimus nii, et „Allmende“ koosneb peajasjalikult metsadest ja karjamaadest, ja neid antakse tõepoolest Saksa osariikides vaestele inimestele kasutamiseks. Aga see võimalus jääb meie linnadele täiesti, sest nende mõisad ise jäävad puutumata ja neid on veel väga suured maaparakad. Aga talud või iseseisvad maapidamised, mis alati talurahva käes rendil on olnud, peavad ka edaspidi talude peremeestele kindlustatama.

M. Laarman (põl): Meie peaksime käesoleva seaduse arutamisel meeles pidama, mis sel korral räägiti, kui hakati seda seadust arutama, mis pidi selle seaduse siht olema. Meile öeldi, et selle seaduse siht pidi olema meie põllumajandust paremale järjele viia, nimelt ühtjagu põllumajapidamistest, mida rendi alusel kasutatakse, iseäranis toonitati seda eramaadel asuvate väikemajapidamiste kohta, et need olla praegu elujõuetud, ei saavat jalgu alla. Nii oli see kõne sel korral. Taheti meie põllumajandust paremale järjele tõsta, see pidi olema selle suure seaduse alus. Kui meie aga kuulsime praegu härra Tõnisson'i kõnet, siis pani härra Tõnisson käesoleva seaduse aluseks hoopis teise põhimõtte. Härra Tõnisson ütles, et linnu ei saa asetada suurmaapidamiste seisukohale, neil olevat palju ja suuri kultuurilisi ülesandeid täita, ja selleks minna neil tarvis oma maadest sisetulekuid. Mina küsiksin, kas põrkab siin kaks eri huvi vastamisi, ühel poolt linn, kes tahab maadest väga suuri sisetulekuid saada, et sellega linna kultuurilisi ülesandeid täita, teiselt poolt aga meie väikepõllumajandamine. Nüüd tuleks küsida, kumba siis härra Tõnisson, kes siin mõnikord ka räägib põllumajanduse huvidest, kumba tema siis tähtsamaks ja kõrgemaks peab. Kas arvab härra Tõnisson seda õiglaseks, kuidas linnarentnikud siinamaani on kiratsenud, ja kuidas linn mõnikord viimase hinge neist välja on imenud, et aga sellel läbi endale paremaid kultuurilisi võimalusi saavutada. Linnarentnik on praegu sarnasesse seisukorda asetatud, et isegi sealt poolt küljest mehed ütleva peavad, et kaugele minna siin enam ei või. Meie ei või

ometi tahta ega loota, et linn oma talunikudelt lõpmata suuri sissetulekuid peaks saama, et selleläbi oma kultuurilisi ülesandeid paremini ja suuremal määral võiks täita. Selle seaduse siht on see, et tahetakse ka linnamaadel asuvale väikepõllumajandamisele kindel alus panna, ühele jaole renditalunikkudele, keda valitsuse andmete järgi on üle poole tuhande, nende eluase kindlustada. Kuidas linnarentnikud elavad, sellest on väga kujukaid näiteid just sealtpool küljest saada, kus härra Tõnisson'i kodu on. Mul on üks väike väljavõte ajalehest, kus Tartu linnavalitsus välja kuulutab, et ta rendib välja enampakkumise teel esimesest maist läinud aastal 12 aasta peale Härjanurme ja Puurman'i vallas olevad põllumajanduslikud üksused, siin loetakse terve rida neid üksusi üles, kokku 18. Siin on niihästi põllumajanduslikud kui ka ärilised üksused... (J. Tõnisson, rhv: Need ei ole renditalud.) Härra Tõnisson, ma oskan väga hästi lugeda, siin on nad üles loetud: Sadu küla Maarjamõisa talu nr. 2, 42,66 vakamaa põllu- ja muu maaga, Maarjamõisa talu nr. 1, 32,12 vakamaa põlluga, Sadu küla Pura talu, Väska talu, Varese talu jne. Kas teie arvate, et linn ainult siis saab hästi oma kultuurilisi ülesandeid täita, kui ta enampakkumise teel annab rendile oma talukohad? Siimaani öeldi, et Saksa mõisapidajad on mõistnud oma rentnike hästi välja kurnata, mina pean ütleva, et niipalju kui mina tean, ei ole ma kuulnud, et keegi mõisnik oleks oma talusid enampakkumise teel välja rentinud. Igaüks, kes kohta on pidanud, see teab, mis see tähendab, kui tema koht oksjoni alla pannakse, see tähendab, et temal juured alt ära lõigatakse. Nüüd tahab aga härra Tõnisson niisuguseid võimalusi heaks kiita, nagu ma ette kandsin.

(A. Kerem, põl: See on midagi muud, kui enampakkumine, selles seaduses.) Mina räägin sellest, härra Kerem, et linn oma kultuuriliste ülesannete täitmisel ei ole vandanud, kuidas põllupidamine edeneb, vaid ta on üdi viimase võimaluseni välja pumbanud. Teiseks ütleb härra Tõnisson, et ei ole mõtet asetada linnasid maade suhtes pahematesse tingimustesse kui näiteks kirikuid. Umbes nii Teie kõnelesite. Mina tuletaksin siin meelde, et kirikud ongi hoopis teises seisukorras kui linnad: neilt võeti suurem jagu maad ära, aga anti riigi poolt nende pidajatele samadel tingimustel välja, kui teistele riigirentnikkudele. (J. Tõnisson, rhv: Aga osa jäeti alles.) Kas teie linnadelt tahate kõik ära võtta! Linnadele jäävad lõpmatu suured maaplaarakad järele, aga mitte 75 tiinu, nagu kirikutele jäeti. Linnadele jäävad alles tuhandet tiinu maad, näiteks on Pärnu linnal 112 mõisat, ja need jäävad kõik temale ühes suuremate

metsaplaarakatega alles. Tahetakse korraldada ainult rendikohti. Nii et Teie, härra Tõnisson, ei või rääkida sellest, et linnad asetatakse maade suhtes kirikutega ühele seisukohale. See on tõelusega liig vabalt ümberkäimine, muud midagi. Mina ei saa aru, kui härra Tõnisson siin kirikuid nimetab. Kui soovite, seame siis kirikute seisukorda ka linnad. Maad, mis kirikutelt võõrandatud, antakse jälle tagasi nende pidajatele riigirentnikkudega ühesugustel alustel. Teeme siis linna maadega niisamuti, tõmbame linna maadest muist maha, jagame mõisad ära, sest linnamõisate peal on küllalt ka sõdurid, kes lubatud maad saanud ei ole. Anname ka linna maast osa sõduritele. Mina oleksin siin kül härra Tõnisson'iga ühel nõul, kui tema ka nii „edumeelseks“ oleks muutunud. Jätame mõisatele, nagu kirikutelegi, 75 tiinu maad. Aga, härra Tõnisson, nii kaugele meie ei lähegi. Anname esialgu ainult renditalud välja nende pidajatele niisamasugustel tingimustel, kui riigirentnikkudele. Sellest jätkub esialgu. Vaadake, härra Tõnisson, peab asja ikkagi tundma, peab seadust õige pikkamööda lugema, et seda tundma õppida ja alles siis võib tulla teistele õpetust andma.

K. Tonkman (põl): Austatud Riigikogu liikmed! Käesoleva seaduseelnõu arutamise puhul on jällegi teravalt esile kutsutud linna ja maa vahekorrad. Niikaua kui käesolev seadus ainult maapidajat puudutas, lauldi temale hoosianna, aga niipea kui tema ka linnasid puudutas, ei kõlba ta kuskile. Sarnase kahe mõõdupuuga mõõta ei saa. Mis tahetakse käesoleva seaduseelnõuga kätte saada? Nende arvamise järgi tahavad seaduseelnõu esitajad väikemaapidajate vahekordi maapidajatega kindlamale jalale seada. See on teie arvamise järgi käesoleva seaduseelnõu põhimõte. Kui selle põhimõtte järgi puudutatakse linnamaid, siis öeldakse, et seda ei tohi, siis seda seadust tarvis ei ole. On ju arusaadav, et härra Tõnisson siin võib nii kõneleda, sest sel ajal, kui härra Tõnisson'i erakonnast põllutööminister oli, seisis põllumajanduslikul edenemisel press peal, ja seda pressi surute teie praegu edasi. (A. Kerem, rhv: Jänedale ei saanud niipalju anda, kui härra Tonkman'ile kulus.) Mis Jänedasse puutub, siis võib ka sellest rääkida ja isegi väga palju rääkida. Teie, härra Kerem, ei ole Jänedada päästmiseks sõrmeotsagi liigutanud, vaid ennem olete veel tagasi kiskunud. Et teie Jänedada praegu asjasse segate, on ebaõnnestunud katse. (M. Laarman, põl: Nad on vist välja käristanud!) Mina tean küll, kui palju mina Jänedada pärast põllutööministereiumi uksehingesid olen kulutanud, aga sealt välja tulles olin ikka lollim,

kui sisse minnes, sealt ei saanud ma mingisugusele küsimusele vastust. Kui küsimusi lahendama läksid, siis toodi vastuseks kümme keerdkäiku ette, nii et võimatu oli nende järgi mingisugust selget vastust saada. (O. Gustavson, stp: Jäned sa sai iga kuu algul oma krediitid kätte.) Kuulge, härra Gustavson, Teie ei tunne nähtavasti asja, sest Jäned põllutöökool ei ole abiraha saanud, vaid riik on kooliõpetajate palgad maksnud, nagu teistes koolideski. (O. Gustavson, stp: Võtke kokkul 7½ miljonit on saanud!) Ei ole. Need võivad teie miljonid olla, aga mitte riigi miljonid. (O. Gustavson, stp: Võtke Riigikogu stenogramm kätte ja vaadake.) Mina ei saa aru, millest härra Gustavson räägib. (O. Gustavson, stp: Teie üldse ei saa millestki aru, miks teie siis muidu põllutöömisteeriumist välja tulles veel lollim olite!) Asju, mis tarvis lahendada, ei lahendata mitte nii, nagu seda tegema peaks. Asi peab isegi kohtusse minema, muidu ei saa seda lahendada. Aga et endine põllutöömisteerium härra Kerem meie põllumajandusliku ala edendamise sihis kuidagi oleks kaasa aidanud, seda öelda ei saa. (J. Tõnisson, rhv: Noh, mis Teie nüüd niisugust juttu ajate, peaks ka piinlik olema!) Tõtt öelda ei ole mul kunagi piinlik, aga tõtt kuulda on Teil piinlik.

Üksiku isiku ja kogukonna vahekorrad paisatakse jällegi segi. Härra Tõnisson'i arvates ei või üksik inimene, üksik isik maa eest mitte niisugust renti saada, kui kogukond. (J. Tõnisson, rhv: Niisugust juttu ei ole mina rääkinud.) Teie ütlesite otsekohe, et kogukonnamaid ei või mitte niisugustesse renditingimustesse panna, kui eraisikute maid, sest esimestel olevat tähtsaid kultuurilisi ülesandeid täita. (J. Tõnisson, rhv: Ma ütlesin ainult, et teie maad odavasti tahate ära anda.) Teie ütlesite seda, see on stenogrammides näha. (J. Tõnisson, rhv: See oli selle järele, kui Teie põllutöömisteeriumis olite käinud.) Ma küsiks in härra Tõnisson'ilt, kumb on siis jõukam, kas üksik vaene popsikene oma maatüki peal, või linn oma maa-aladega? Et see väikene vaene popsikene, nagu härra Laarman ette tõi, nii kõrget renti peab maksma linnade kasuks? Kas see on siis meie põllumajanduse edenemine, või arvab härra Tõnisson seda, et sellega meie linna ümbruskonna põllumajandused edenevad, kui neile kõrgeid rendid peale pannakse? See ei ole mingisugune edenemine, vaid otsekohene tagurpidimine. Meie näeme, missuguses armetus seisukorras just eriti meie linnarentnikkude majapidamised on. (J. Voi-

man, stp: Kas Konstantin Päts'il ka vilets maja on?) Teie küsige seda härra Päts'i käest — mis eie seda minu käest küsite! Linnadel on võrdlemisi suured maa-larakad praegu käes, mida nad ei kasuta, ja nüüd tuleb härra Tõnisson ja ütleb — need olla kultuurilisteks otstarveteks. Noh missugune kultuuriline otstarb see siis on, kui ainult renti kõrgendatakse ja rentnikke välja pigistatakse ja selles kultuurilist otstarvet nähaksegi? See ei ole mingisugune kultuuriline otstarve, vaid kultuuriline otstarve on see, et sinna eeskujulikud majapidamised tekiks ja eeskujulik põllumajandus edeneks, aga mitte selleks, et neid rentnikke välja eksploateerida ja nendest viimast jõudu välja kurnata. Selles ei ole küll mingisugust erilist kultuuri märgata. Siin ei tohi mitte üksikuid põllumehi linnade heaks välja kurnata ja seda mõtet ei tohi meie... (J. Piiskar, stp: Linnapõllumehi...) Kuidas Teie, härra Piiskar, nüüd seda seisukohta pooldate, et linn võib? Minul on see täiesti arusaamatu. Ühelt poolt arvate Teie nii, teiselt poolt aga võtate asja nii, et kõik peab pool muidu saama ja tuleb veel juurdegi maksta, kuidas siis Teie põhimõtted nii rist-rästi käivad. (O. Gustavson, stp: Mis ajast saadik Teie ainult linna popse kaitsema olete hakanud?) Mina räägin üldisest seisukorrast, ja kui teie tulete ühesuguse mõõdupuuga mõõtma, siis tuleb ka siin ühesugust mõõdupuud tarvitada. Meie räägime renditaludest... (O. Gustavson, stp: Miks siis härra Laarman'i ettepanek ühesuguse mõõdupuuga ei olnud?) Kuidas, ma ei saa aru, mis Teie mõtlete? (K. Virma, stp: Mis see aitab seletada, kui Teie ikka aru ei saa!) Jah, vaadake, on ka sarnaseid ministreid, kes aru ei saa ja tee sinna ehitavad, kus selleks üldse kohta ei ole. (O. Gustavson, stp: Tee ei lähe Tonkman'i õue alt läbi, see on see õige koht.) Kahjuks ei ela ma üksinda Läänemaal. (O. Gustavson, stp: Vaid mõnikord ka põllutöömisteeriumis.)

Mis puutub nendesse vahekorradesse, kuidas neid soodustatud eesõigusi antakse, siis saan mina sellest aru, et siin tahetakse linnadele, kui suurmaaomanikkudele, neid soodustatud eesõigusi anda ja tahetakse neid anda ainult põllumajanduse kulul. Seda seisukohta ei võiks Riigikogu igatahes mitte pooldada ja sellepärast tuleb ka selle vastu hääletada. (K. Virma, stp: Üks raudteeliin tuleb härra Tonkman'i peast läbi ajada.)

Juhataja A. Jürman (helistab): Rkl. Virma, palun mitte sarnaseid ütelsi tarvitada.

Faktiliseks märkuseks on sõna rkl. Kerem'il.

A. Kerem (rhv): Austatud Riigikogu liikmed! Kui käesoleva seaduseelnõu juures tarvilikuks peeti selle peale tähendada, kui suured summad üksikutele põllutöökoolidele abirahadeks on antud ja härra Tonkman'i üteluse järgi ei ole endise põllutööministri ajal üldse mingisuguseid toetussummasid antud, siis pean ma tarvilikuks selle kohta tähendada, et see tõele ei vasta, milleks mina faktilise märkusena sõna võtsin.

Juhuslikult olen mina täna põllutööministeriumist vastavaid andmeid saanud — need paberid on minul siin kaasas — ja kuna seal erapooletud inimesed on juhtijateks, siis usun mina, et mulle seal mitte vale andmeid pole antud. Nende andmete järgi — ma võtsin need summad ümmarguselt kokku — on toetussummasid antud kunni 1923. aastani 1.100.000 marka. (K. Tonkman, põl: Kellele?) Jäned põllutöökoolile. (K. Tonkman, põl: Ei ole saanud.) Ma võin Teile, härra Tonkman, neid andmeid näidata, kuid nähtavasti olete Teie vahepeal vististi liiga sageli põllutööministeriumis käinud.

Peale selle on ehitus- ja parandustööde ja uute elumajade arvel antud ümmarguselt 7½ miljonit. (O. Gustavson, stp: Kas nüüd kuulete, härra Tonkman?) Peale selle on veel Jäned põllutöökoolile laenusid antud vastava koolikapitaali arvel. Siin kahjuks ei saanud mina neid summasid nii kiirelt kokku võtta, aga siin panen ma tähele ühte summat, see on 1.800.000 marka, ma näen siin lehe eesotsas, ja ma mäletan, et siin veel teisi summasid peaks olema, ja kui mul veel rohkem aega oleks olnud, siis oleksin ka need võinud kokku võtta.

Eriti aga peaks ütleva, et Jäned põllutöökooli asjus ei ole mina ühte nõudmist võinud täita, kui omal ajal minu poole pöörati sellega, et välja aetaks veskirentnik. Ja nõudmise vormiliseks põhjenduseks toodi ette, et veskirentnik on omavoliliselt ehitanud maja ümber ja sinna asetanud postiagentuuri. (O. Gustavson, stp: Missugune lubamatu tegu!) Teine kuritegu on see, et sama rentnik on omavoliliselt sood üles harinud heinamaaks ja kolmandaks oli see, et ta ilma loata oli asutanud uue õunapuuai. Neil vormilistel põhjustel nõuti rentniku eemaldamist, (O. Gustavson, stp: Vaat, see on see õige põllumajanduse edendamise!) mida mina aga täita ei võinud.

Juhataja **A. Jürman**: Sõna on faktiliseks märkuseks rkl. Tonkman'il.

K. Tonkman (põl): Pean faktilise märkusena õiendama, et see, mis härra Kerem tähendas, õige ei ole. Härra Kerem ei tähendanud siin ära, mis summad on saadud. Saadud on laenu ühesugustel alustel põllumajanduslikkude kutsekoolide laenu fondist, aga mitte toetust, ja selle eest maksab põllutöökool oma protsendi. Laen, kas see on siis toetus, härra Kerem? (J. Tõnisson, rhv: Toetust kah! Kust Teie selle kindluse võtate.) Laen ei ole mingisugune toetus. (O. Gustavson, stp: Härra Tonkman ütles enne, et Jäned midagi pole saanud.) Teiseks pean ma õiendama, et mina kunagi pole ministri kabinetis käinud õiendamas, et rentnik on õunapuuai ehitanud. (A. Kerem, rhv: Ega mina ei öelnud, et Teie rääkisite.) Siis ei oleks maksnud seda minu aadressil öelda. Jäned põllutöökool ei ole toetust saanud, vaid on laenu saanud ühesugustel alustel teiste põllutöökoolidega.

(Sekretääri kohale asub abisekretäär **J. Piiskar**).

Juhataja **A. Jürman**: Sõna on faktiliseks märkuseks rkl. Holberg'il.

J. Holberg (põl): Et härra rkl. Kerem siin ette tõi, nagu oleks keskselts tahtnud sellepärast veskisolijat välja ajada, et ta on õunapuuai ehitanud, siis ei vasta see sugugi tõele, lugupeetud härra Kerem. (A. Kerem, rhv: Teie ajate neid asju alles viimaste kuude jooksul.) Mina, härra Kerem, ajan neid asju oktoobrikuust saadik ja asjalugu on nimelt järgmine: Veski ühes veejõu ja hoonetega on riigi poolt rendile antud põllutöökoolile 1923. aastast saadik, ja selle eest maksab keskselts põllutööministeriumile renti, aga rendiobjekti ei mõtlegi siiamaani põllutööministeriumi kätte anda. Kui nüüd keskselts julgeb oma rendiobjekti kätte nõuda, siis mina ütlen, härra Kerem, Teie ministriksolemise ajal olen mina kaks kuud vastust oodanud ja vastus on praegu saamata. Keskselts täidab kõik kohused, mis rendileping temale peale paneb, aga rendiobjekti ta kätte ei saa. Kui Teie ei taha rendiobjekti kätte anda, siis antagu ometi mingisugune vastus, aga Teie mingit vastust ei anna, ja sellepärast Teie peale ei saa ka kohtusse kaevata. Praegu istub seadusevastaselt tasuta veskis kolmas isik ja teenib seal oma suured rahad, igatahes on tal palju tööd, kuna keskselts peab renti maksma ja tema peal on kohustused. Keskselts peab sajatuhande ümber renti maksma aastas ja toetab sellega isikut, kes ilma seadusliku aluseta seal istub ja keskseltsi vastu töötab. Keskselts ei saa

kuidagi selle isikuga kokku leppida, ega saa ka põllutöoministeeriumiga kokku leppida. (J. Sepp, mo: Põllutöoministeerium on ka võimetu, nagu näha.) Näib, et see isik on palju tähtsam, kui keskselts, mis ühiskondlik asutus. Nii on asjaolud. Keskselts ei saa rentnikku välja tõsta, kuigi meie oleme lubaduse andnud, et meie turbiinid ja õunapuuaiad välja maksame, kui aga rendiobjekt kätte antakse. Meile vastatakse, et pange raha lauale, ennem ei saa. On kindel, et kuigi meie paneme raha lauale, siiski meie veskit kätte ei saa. (O. Gustavson, stp: Teil pole midagi lauale panna.) Praegu on kool pime, peab petrooleumiga valgustama. Meie pidime elektri sisse seadma. (A. Anderkopp, töer: Kes sinna tammi ehi-

tas?) Järva maakonnavalitsus pani sinna sisse 800.000 marka. (A. Anderkopp, töer: Kas seadusvastane rentnik ei pannud raha sisse?) Pani küll, aga seda, mida ta sinna sisse on pannud, oleme meie valmis välja maksuma. (A. Anderkopp, töer: Makske vanad võlad ennem välja.) Praegu on aga asjalugu järgmine, et kool on pime ja tihti ei saa isegi kooli pidada. Põllutöoministeerium aga koolile vastu ei tule.

Juhataja **A. Jürman**: On ettepanek tehtud, lõpetada koosolek. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud. Lõpetan Riigikogu koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 9.05 min.

Algkirjale alla kirjutanud:

Riigikogu abiesimees **A. Jürman**.

Sekretäär **J. Holberg**.

Abisekretäär **J. Piiskar**.